

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2014

Noora Oksanen, Ellen Talve

LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUS LUOSTARINKADUN JA VIRUSMÄENTIEN LASTENKOTIEN PÄIVITTÄISESSÄ TOIMINNASSA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja sosionomi (AMK) | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

Kevät 2014 | 60

Laura Närvi

Noora Oksanen & Ellen Talve

LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUS LUOSTARINKADUN JA VIRUSMÄENTIEN LASTENKOTIEN PÄIVITTÄISESSÄ TOIMINNASSA

Kvalitatiivisen tutkimuksen toimeksiantajana on Turun kaupungin kaksi sijaishuoltoyksikköä, Luostarinkadun ja Virusmäentien lastenkodit. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa lastenkodeille uutta tietoa lasten ja nuorten osallisuudesta ja sen toteutumisesta lastenkotien päivittäisessä toiminnassa. Tutkimus toteutettiin työntekijöiden yksilöhaastatteluiden sekä lasten ja nuorten ryhmähaastatteluiden pohjalta. Lasten haastattelun tukena käytettiin lapsille etukäteen täytettäväksi annettua haastattelulomaketta.

Työntekijöiden haastatteluissa ilmeni, että heidän mielestään lasten ja nuorten osallisuus yleisesti toteutuu lastenkotien päivittäisessä toiminnassa hyvin, mutta se on aihe, jonka toteutumista tulee jatkuvasti pohtia. Lapset ja nuoret eivät ryhmähaastatteluissaan kokeneet osallisuutensa toteutumista yhtä positiivisesti. Lapset kokivat vaikutusmahdollisuutensa etenkin lastenkotien sääntöihin ja rajoituksiin vähäisiksi ja ne tuntuivat heistä liian tiukoilta. Toisaalta lapset ja nuoret kokivat vaikutusmahdollisuutensa rahankäyttöön, pukeutumiseen ja vapaa-aikaan liittyen hyviksi. Tutkimustulokset vastasivat suuresti aiempia samaa aihealuetta koskevia tutkimuksia.

Tutkimustulokset esiteltiin lastenkodeissa henkilökunnalle sekä lapsille ja nuorille.

ASIASANAT:

Lastensuojelun sijaishuolto, lastensuojelu, lastenkoti, osallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of social services |Child-, youth- and familywork

Spring 2014| 60

Laura Närvi

Noora Oksanen & Ellen Talve

CHILDREN'S AND ADOLESCENTS' PARTICIPATION IN DAILY ACTION OF LUOSTARINKATU AND VIRUSMÄENTIE CHILDREN'S HOMES

Thesis was ordered by two children's homes from city of Turku. The homes were Luostarinkatu and Virusmäentie. The aim of the research was to produce new information about children's and adolescents participation and its implementation in daily action in these two children's homes. The qualitative research was done based on the individual interviews with personnel and on the group interviews with children. Questionnaire was used as a base of children's group interview.

By interviewing the personnel it occurred that they thought children's and adolescents' participation is usually implemented well in daily action. It is also a topic which should be constantly under reflection. Children and adolescents did not have as positive feelings about their participation possibilities, According to their group interviews children felt like their possibilities to have influence in rules and restrictions in children's home were low. Rules and restrictions felt too strict to them. However, children and adolescents felt that their possibilities of influencing their money use, clothing and free time, were good. Results of the research were consistent with previous results of the same topic.

Research's results were introduced in children's homes to the residents and personnel.

KEYWORDS:

Foster care, child protection, children's home, participation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	7
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto ja huostaanotto	7
2.2 Laitoshuolto ja muut sijaishuollon muodot	8
3 OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA	10
3.1 Osallisuuden tunnusmerkkejä	10
3.2 Lakeja ja säädöksiä lapsen osallisuuden takana	11
3.3 Lapsen osallisuus ja sen merkitys lastensuojelussa	12
3.4 Osallisuuden malleja ja Thomasin osallisuuden ulottuvuudet	14
4 TUTKIMUSTYÖN LÄHTÖKOHDAT	17
4.1 Tutkimuksen aihe, tavoite ja tutkimustehtävät	17
4.2 Tutkimuksen toimeksiantajat	17
4.3 Tutkimusmenetelmä	18
4.4 Lasten ryhmähaastattelut	19
4.5 Työntekijöiden haastattelut	21
4.6 Aineiston dokumentointi ja analysointi	22
5 LASTEN, NUORTEN JA LASTENKODIN OHJAAJIEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA	24
5.1 Luostarinkadun ohjaajien kokemuksia osallisuudesta lastenkodissa	24
5.2 Luostarinkadun lasten ja nuorten kokemuksia osallisuudesta	29
5.3 Luostarinkadun lastenkodin osallisuus Thomasin malliin verrattuna	31
5.4 Virusmäentien ohjaajien kokemuksia osallisuudesta lastenkodissa	33
5.5 Virusmäentien lasten ja nuorten kokemuksia osallisuudesta	38
5.6 Virusmäentien lastenkodin osallisuus Thomasin malliin verrattuna	42
6 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT	45
6.1 Lasten ryhmähaastattelujen tulosten yhteenveto ja vertailu	45
6.2 Ohjaajien haastattelujen tulosten yhteenveto ja vertailu suhteessa lasten ja nuorten ryhmähaastatteluun	46
6.3 Tutkimustulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin	48
6.4 Pohdinta tutkimustuloksien syistä	52

6.5 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusideat	53
6.6 Tutkimuksen herättämä eettinen pohdinta	56
6.7 Sosionomin osaaminen	57
LÄHTEET	59

LIITTEET

- Liite 1. Tietoa tutkimuksesta
- Liite 2. Työntekijöiden haastattelu
- Liite 3. Lasten haastattelulomake

KUVIOT

Kuvio 1. Mukailen Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuudet suhteessa työntekijöiden haastattelukysymyksiin (Liite 2)	15
---	----

1 JOHDANTO

Osallisuus on yhteisöön kuulumista sekä siinä vaikuttamista, omien mielipiteiden esille tuomista ja yleistä osallistumista. Osallisuus aiheena on noussut tärkeäksi myös lastensuojelussa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen myötä, sillä se nosti osallisuuden paremmin esille myös lastensuojelun lainsäädännössä.

Tämä tutkimus käsittelee lasten ja nuorten osallisuutta kahden Turun kaupungin lastenkodin, Luostarinkadun ja Virusmäentien, päivittäisessä toiminnassa. Osallisuus aiheena nousi esille lastenkodeista, joissa toivottiin lisää tietoa lasten ja nuorten osallisuudesta ja sen toteutumisesta lastenkodeissa. Tutkimuksen tavoitteena oli, työntekijöiden yksilöhaastatteluiden sekä lasten ja nuorten ryhmähaastatteluiden kautta, tuottaa uutta tietoa lasten ja nuorten osallisuudesta sekä sen toteutumisesta, työyhteisön käyttöön. Tutkimuksen tekeminen aloitettiin vuoden 2013 syksyllä ja saatiin päätökseen loppukeväästä 2014.

Tutkimusraportti alkaa lastensuojelun sijaishuollon esittelyllä ja osallisuuskäsitteen määrittelyllä. Osallisuutta määritellessä esitellään Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuudet. Teoriaosuuden jälkeen siirrytään toimeksiantajien ja tutkimusmetodien esittelyyn. Tutkimusraportin tulososassa tulokset esitellään lastenkotikohtaisesti, lasten sekä työntekijöiden haastattelut toisistaan erillään. Tutkimustuloksia verrataan aiemmin esiteltyihin Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuuksiin sekä mietitään työntekijöiden näkemyksiä heijastettuna Thomasin kuvaamiin aikuisten lähestymistapoihin lasten osallisuutta koskien.

Pohdinta ja päätelmät -luvussa käydään ensin läpi tulosten yhteenvetoa ja vertailua. Tutkimuksessa saatuja tuloksia verrataan myös Carlssonin (2012), Louhelan (2014) ja Osalan (2013) saamiin aiempiin tutkimustuloksiin. Tämän jälkeen pohditaan syitä tutkimustuloksiin, esitetään kehittämissuhteita sekä jatko-tutkimusideoita ja lopuksi pohditaan tutkimuksen eettisyyttä ja sosionomin (AMK) osaamista tutkimusaiheeseen liittyen.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto ja huostaanotto

Lastensuojelu tapahtuu toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, edistämällä lasten hyvinvointia ja kehittämällä kasvatuksen tueksi erilaisia palveluita. Lastensuojelun pyrkimys on turvata kaikille lapsille YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaiset oikeudet oikeudenmukaiseen osuuteen yhteiskunnan voimavaroista, osallisuuteen omien asioiden suunnittelussa ja päätöksenteossa sekä oikeudet erityiseen suojeluun. (Taskinen 2010, 15.)

Sijaishuolto tarkoittaa huostaan otettujen lasten kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella kiireellisen sijoituksen, huostaanoton tai avohuollon sijoituksen yhteydessä (Taskinen 2010, 17.). Lapsen asemaan sijaishuollossa vaikuttaa se, millä päätöksellä hänet on sijoitettu (Saastamoinen 2010, 22.) Lapsi voi olla sijoitettuna sijaishuoltoon kodin ulkopuolelle seuraavilla päätöksillä:

1. Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeva päätös (LSL 43§)
 2. Kiireellisen sijoituksen päätös ja kiireellisen sijoituksen jatkopäätös (LSL 38§ ja 39§)
 3. Hallinto-oikeuden väliaikainen määräys (LSL 83§)
- (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417)

Huostaanoton perusteet ja edellytykset määritellään lastensuojelulain 40§:ssä. Huostaanoton perusteet voidaan jakaa kahteen osaan, riippuen siitä, johtuuko huostaanotto lapsen kasvuoloista johtuvista puutteista vai lapsen omasta käyttäytymisestä. Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät, edellytyksenä on lisäksi myös se, että avohuollon tukitoimet eivät ole tässä tapauksessa sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Huostaanotto on yleensä viimeinen toimenpide, jos muut keinot eivät ole riittäneet turvaamaan lapsen tilannetta. (Saastamoinen 2010, 23.; Taskinen 2010, 85.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi ja se on normaalisti väliaikainen toimenpide. Huostaanoton aikana tulee tarkistaa säännöllisesti huostaanoton perusteita. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsen huostassapidon jatkumista asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä (vähintään kerran vuodessa), jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai lapsen huoltaja hakee huostassapidon lopettamista, tai kun huostassapidon arviointi muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. Huostassapidon lopettaminen edellyttää, että lapsen kasvuolosuhteet ovat olennaisesti parantuneet ja pysyneet muuttumattomina ja riittävän hyvinä pitkään. (Saastamoinen 2010, 22–23, 32–34.)

2.2 Laitoshuolto ja muut sijaishuollon muodot

Lapsen sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti ja laitoshuolto. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeisiin vastaava sijaishuoltopaikka. Periaatteita sijaishuoltopaikan valinnassa ovat lapsen etu, läheisten ihmissuhteiden, esimerkiksi sisarusuhteiden ylläpitäminen, lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, hoidon jatkuvuus sekä lapsen kehityksen kannalta paras ratkaisu. (Saastamoinen 2010, 7.; Taskinen 2010, 87.)

Lastensuojelulaitoksia, joissa järjestetään lapsen sijaishuoltoa, ovat lastenkodit, vastaanottokodit, koulukodit ja nuorisokodit sekä niihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät yleisesti valtio, kunnat tai yksityiset tahot. Laitoshoitoon sijoitetaan usein erityisosaamista edellyttäviä, vaikeahoitoisia lapsia ja luvan saaneissa sijaishuoltopaikoissa on mahdollisuus käyttää lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä. Laitoshoitoon liittyy usein tiivis työskentely ja yhteydenpito lapsen ja tämän vanhempien kanssa. (Saastamoinen 2010, 10–11.)

Lastensuojelulaissa on tarkkaan määritelty laitoshuoltoa koskevat asiakas- ja henkilökuntamäärät sekä toimitilojen vaatimukset. Laitoshuollon asuinyksikössä saa olla hoidossa enintään seitsemän lasta tai nuorta ja samassa rakennuksessa eri osastoilla saa olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta (Taskinen

2010, 128–129.). Asuinyksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää, joilla tulee olla tehtävään edellytettävä ammattitaito. (Valvira 2013)

Toimintayksiköiden on oltava terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan sopivia siellä annettavalle hoidolle, kasvatukselle ja muulle huolenpidolle. Lastensuojelulain 58§:ssä säädetään lastensuojelulaitoksen kasvuoloista ja toimitiloista, joiden tulee olla riittävät ja asianmukaiset. Lapsella on oltava mahdollisuus rauhalliseen yksinoloon ja oman identiteetin kannalta välttämättömään omaan alueeseen. Lähtökohtana on, että jokaisella lapsella on oma huone, jonka kooksi suositellaan vähintään 12m². Lisäksi laitoksissa on oltava tilat yhteistä käyttöä varten ja niiden olisi suotavaa olla mahdollisimman kodinomaiset. Rakenteellisten tilojen on oltava sellaiset, että ne mahdollistavat terveen ja turvallisen kasvun ja kasvuympäristön. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Valvira, 2013)

3 OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA

3.1 Osallisuuden tunnusmerkkejä

Osallisuus on osallistumista ja vaikuttamista itseään koskeviin asioihin. Se rakentuu oikeudesta saada tietoa ja vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin, suunnitelmiin, toimenpiteisiin sekä ratkaisuihin ja niihin liittyviin perusteluihin. Lisäksi osallisuuteen liittyy mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. (THL 2013)

Nurmen ja Rantalan (2011, 6.) mukaan osallisuus on myös asiaan tai yhteisöön vaikuttamista omaa mielipidettä käyttäen. Osallisuus on heidän mukaansa osattomuuden, syrjäytymisen ja ulkopuolisuuden vastakohta ja siihen liittyy ehdottomasti subjektina, eli toimijana, oleminen.

Myös Orasen (2008, 9.) mielestä osallisuus on laajasti ymmärrettynä yhteisöön kuulumista, siihen liittymistä ja siinä vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vasta-
vuoroisen toiminnan tuloksena, edellyttäen yhteisön jäseniltä aktiivista toimintaa ja yhteisöltä puolestaan jäsentensä huomioon ottamista. Aktiivisuus asioihin vaikuttamisessa ei ole mahdollista, jos ei saa asioista tietoa tai pääse mukaan asioiden käsittelyyn. Osallisuus onkin oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista sekä mahdollisuutta ilmaista mielipiteensä niistä ja sitä kautta vaikuttaa niihin.

Osallisuuden kokeminen ei ole Mäkelän (2011, 14.) mielestä itsestään selvää. Osattomuudesta johtuvat tunteet ovat usein yhteydessä mielenterveysongelmien peruskokemuksiin. Esimerkiksi ulkopuolisuuden ja osattomuuden kokemukset, joista myös Nurmi ja Rantala (2011, 54.) puhuivat, ovat yleisiä tunteita esimerkiksi psyykkisesti sairastuneilla ja pahoinvoivilla henkilöillä. Kyseiset tunteet voivat johtaa yksinäisyyden ja merkityksettömyyden kokemuksiin, jotka myös yhdistetään mielenterveyden häiriöiden peruskokemuksiin.

3.2 Lakeja ja säädöksiä lapsen osallisuuden takana

Lapsen osallisuus on mainittu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa yhtenä perusoikeutena. Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklan mukaan lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaisesti. (Lapsen oikeuksien sopimus, 60/1991, 12.artikla)

Sopimusvaltiona Suomi on sitoutunut noudattamaan sopimuksen ehtoja ja niiden toteutumisen turvaamiseksi myös kansallinen lainsäädäntömme velvoittaa näiden asioiden huomioimiseen. Lasten osallistuminen näkyikin monessa laissa ja säädöksessä. Suomen perustuslaissa sanotaan: ”lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti” (Perustuslaki 731/1999, 6§). Sosiaalihuollon asiakaslaissa puolestaan sanotaan että alaikäisen asiakkaan mielipide ja toiveet tulee ottaa huomioon lapsen tai nuoren kehitystason ja iän edellyttämällä tavalla (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 10§). Lisäksi osallisuus mainitaan hallinto-, nuoriso- ja lastensuojelulaissa. Lastensuojelulaissa osallisuus näkyy useassa pykälässä (5§, 20§, 21§, 29§, 31§, 38§, 42§, 47§, 53§ ja 89§). Vaikka lasten osallisuutta tuetaan lainsäädännössä vahvasti, on se Suomen lapsiasianvaltuutetun mielestä ollut vielä vuonna 2005 lapsen oikeuksista heikoiten tunnettu Suomessa. (Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus 2005, 34.; Oranen 2008, 7.; Saastamoinen 2014)

Lastensuojelulaissa luku neljä, eli pykälät 20–24, käsittelevät lapsen osallisuutta lastensuojelussa. Lastensuojelulain 20§ on lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, jolla tarkoitetaan lapsen kannan ja toivomusten selvittämistä ja niiden huomioon ottoa lapsen kehitystason ja iän edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipiteen selvittäminen tulee erottaa lapsen kuulemisesta. Mielipiteen selvittäminen tarkoittaa kaikkea lapsen toiveiden ilmaisemista ja kuulemisella tarkoitetaan lapsen toiveiden selvittämistä hallintolain 34§:n mukaisesti. (Saastamoinen 2010, 65–66.)

Lapsen mielipiteen selvittämisestä ei saa aiheuttaa ongelmia lapsen ja hänen läheistensä suhteille. Mielipiteen selvitystapa ja selvityksen sisältö kirjataan lap-

sen asiakasasiakirjoihin. Mielipiteen saa jättää selvittämättä vain, jos se on selvästi tarpeetonta tai se vaarantaisi lapsen kehitystä tai terveyttä. Kuulemista varten tulee varata tilaisuus, jossa lapsi saa ilmaista kantansa häntä koskevassa asiassa. Lapselle ei saa antaa kuulemisen tai mielipiteen selvittämisen yhteydessä tietoja, jotka voivat vaarantaa hänen kehitystään tai yksityistä etuaan. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417)

21§ käsittelee lapsen puhevallan käyttöä, jota saa käyttää 12 vuotta täyttänyt lapsi itseään koskevassa lastensuojeluasiassa, lapsen huoltaja tai muu mahdollinen laillinen edustaja. Pykälät 22 ja 23 käsittelevät edunvalvojan määräämistä ja tämän palkkioita ja kustannuksia. Edunvalvoja tulee määrätä, mikäli lapsen huoltaja ei voi valvoa lapsen etua puolueettomasti tai edunvalvoja on tarpeellinen lapsen edun turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Sosiaaliportti 2012)

24§ käsittelee lapsen edun turvaamiseen liittyvää vastuuta ja sosiaalityöntekijän roolia siinä. Sosiaalityöntekijän, joka vastaa lapsen asioista, on avustettava lasta tai nuorta puhevaltansa käytössä, valvottava lapsen edun toteutumista ja tarvittaessa ohjattava lapsi oikeusavun tai edunvalvojan piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417)

3.3 Lapsen osallisuus ja sen merkitys lastensuojelussa

Lapsen osallisuus vaikuttaa monilla erilaisilla, positiivisilla tavoilla lapsen kasvuun ja kehitykseen. Osallisuus kehittää lapsen identiteettiä, opettaa vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja, antaa lapselle tunteen omasta tärkeydestä sekä mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämäänsä koskeviin asioihin parantaen näin lapsen itseluottamusta sekä voimaannuttaen lasta. (Oranen 2008, 15–16.)

Lapsen osallisuuteen lastensuojelussa kuuluu jo edellä mainitut lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö ja mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen – lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia ylläpitämään lapsen osallisuutta näissä asioissa ja niiden avulla. Hotari ym. (2009, 117.) tiivistävät: ”lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi voi olla muka-

na määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään.” Forsberg (1998, 237.) puolestaan on todennut, että lapsen osallisuuden syntyyn vaikuttavat lapsen vuorovaikutustaidot ja lapsen ikä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417)

Saastamoisen (2011, 65–66.) mielestä lapsen osallisuus tulee huomioida kaikessa työskentelyssä ja sen vaiheissa, sillä osallisuus on keskeinen lähtökohta lapsen kanssa tehtävässä työssä. Osallisuus ja osallistuminen antavat lapselle ymmärrystä siitä kuka hän on, miten hän elää ja mihin hän kuuluu (Hotari ym. 2009, 117.). Se, että lapsi saa itse olla mukana erilaisissa häntä koskevissa neuvotteluissa, kehittää lapsen identiteettiä. Osallistumisen kautta opitaan elämään ja olemaan yhdessä. (Sosiaaliportti 2013)

Oranen (2008 15–16.) kiteyttää, että osallisuus ja osallistuminen itseään koskevien asioiden hoitoon on lasten ihmisoikeus. Omien asioiden hoitoon osallistuminen voi antaa lapsille kokemuksen, että heidän mielipiteensä ja ajatuksensa ovat arvokkaita, mikä voi parantaa lapsen tai nuoren itseluottamusta. Osallistuminen asioiden hoitoon antaa myös kokemuksen, että he pystyvät vaikuttamaan asioihinsa ja he kokevat tulleensa kuulluiksi. On voimaannuttavaa, että omaa elämää koskevat päätökset ja suunnitelmat voi kokea omiksi. Etenkin lastensuojelussa lasten osallisuuden kokemukset ovat Orasen mukaan ensiarvoisen tärkeitä, sillä usein lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on omasta elämästään vain kokemuksia, joissa he eivät ole itse voineet vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Lastensuojelussa asiakkaan on myös hyvä kokea omaa elämää koskevat suunnitelmat omiksi, sillä se lisää myös sitoutumista näihin suunnitelmiin. Tämän takia lapsen mielipide tulisi selvittää ja nuorta kuulla omaa asiaansa koskien.

Osallisuus ja osallistuminen myös lisäävät sosiaalista vuorovaikutusta, joka puolestaan antaa mahdollisuuden sosiaalisten taitojen ja itseilmaisun harjoitteluun. Aikuisten kanssa tapahtuva vuorovaikutus on Hotarin ym. (2009, 123.) mukaan yksi osallistumisen tärkeimmistä elementeistä. Toisaalta Orasen (2008, 16.) mielestä osallisuuden kannalta tärkeitä ovat sekä lasten ja aikuisten väliset että lasten keskinäiset suhteet, kuten erilaiset vertaisryhmät, joissa lapsi pääsee

osallistumaan. Vertaisryhmästä lapsi ja nuori voi saada tukea ja ryhmässä toimiminen voi olla palkitseva kokemus. Ryhmätilanteissa myös ryhmän jäsenten sosiaaliset roolit vahvistuvat, joten osallistuminen vaikuttaa myös lapsen ja nuoren sosiaalisen roolin muodostumiseen (Niemi 2000, 65.). Lastensuojelulaitoksissa lapsilla ja nuorilla on jatkuvaa vuorovaikutusta niin aikuisten kuin muiden lastenkin kanssa. Lisäksi laitoksessa asuvat lapset muodostavat vertaisryhmän keskenään, johon kuuluessaan ja osallistuessaan, he opettelevat ryhmätoimintataitoja ja etsivät omaa sosiaalista rooliaan. (Oranen 2008, 16.)

Oranen (2008, 16.) pohtii lasten ja nuorten osallisuuden merkitystä lastensuojelussa myös organisaation ja sen työntekijöiden kannalta. Osallistuminen ja osallisuus mahdollistavat herkistymisen lasten ja nuorten kuulemiselle ja sitä kautta heidän parempaan tuntemiseensa, kun heidän kokemuksensa ja ajatuksensa tulevat ymmärrettävämmiksi. Lasten osallistuminen mahdollistaa myös päätöksenteon parantumisen ja työskentelyn vaikuttavuuden lisääntymisen, sillä lasten osallistuessa suunnitteluun he antavat yleensä myös palautetta organisaatiolle ja sen työntekijöille, mitä voidaan käyttää työn tukena. Oranen lisää myös, että aidot kohtaamiset asiakkaiden ja työntekijöiden välillä voivat lisätä työn merkityksellisyyden tuntua. Kouvo (2011, 205.) mukaan työntekijät voivat edistää lasten osallisuutta lastensuojelulaitoksissa käyttämällä esimerkiksi erilaisia työmenetelmiä ja työkaluja, kuten läheisneuvonpitoa ja erilaisia roolikarttoja.

Hotari ym. (2009, 119.) puolestaan toteavat, että aikuisten rooli on keskeinen lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamisessa. Koska aikuisen roolilla on keskeinen osa, on tärkeää, että työntekijät ovat tietoisia lasten osallisuuden kokemuksesta ja he voivat näin arvioida omaa toimintaansa ja kehittää sitä tarvittaessa lapsen osallisuuden mahdollistamista kohti.

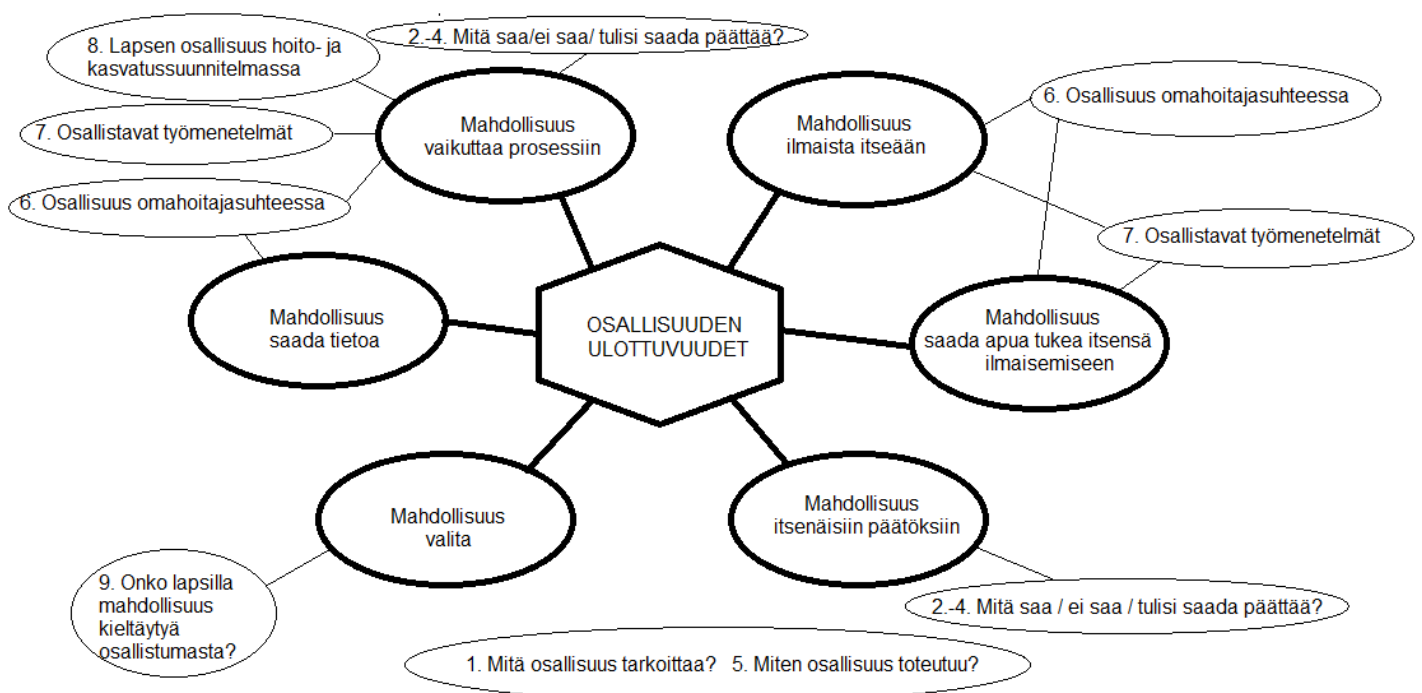
3.4 Osallisuuden malleja ja Thomasin osallisuuden ulottuvuudet

Osallisuutta kuvataan selittää erilaisilla porrastus- ja tikkumalleilla, kuten esimerkiksi Shierin (2001, 107–116.) moniulotteisella porrasmallilla ja Thomasin (2002 174–176.) osallisuuden ulottuvuuksilla. Porrastus- ja tikkumallit kuvaavat

osallisuutta niin, että alimmilla portailla ihmisellä on vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa ja korkeammilla portailla tällä on enemmän valtaa (Oranen 2008, 10.). Porras- ja tikapuumalleissa osallisuutta voi tarkastella monelta eri kantilta, esimerkiksi Shierin (2001, 107–116.) porrasmallissa on myös ulottuvuus, joka tarkastelee aikuisten velvoitteita, mahdollisuuksia ja valmiuksia suhteessa lasten osallisuuteen. Mark Francisin ja Ray Lorenzo (2002, 160–165.) puolestaan ovat luoneet mallin, jossa tutkijat erottavat seitsemän ajattelutapaa ja vaihetta suhteessa aikuisten ja lasten asemaan ja rooleihin suunnittelussa sekä suhteessa lasten osallisuuteen.

Tässä tutkimuksessa keskitymme Thomasin (2002, 174–176.) osallisuuden ulottuvuuksiin ja pohdimme myöhemmin tutkimuksemme tuloksia Thomasin malliin heijastaen. Valitsimme tämän mallin sen monipuolisuuden takia. Thomasin mukaan osallisuus tulee jakaa eri ulottuvuuksiin, joiden mukaan lapsen kokemus osallisuudesta muuttuu ja joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella.

Thomasin osallisuuden ulottuvuudet ovat (1) mahdollisuus valita, (2) mahdollisuus saada tietoa, (3) mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, (4) mahdollisuus ilmaista itseään, (5) mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä (6) mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Mahdollisuus valita, tarkoittaa lap-

Kuvio 1. Mukailleen Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuudet suhteessa työntekijöiden haastattelukysymyksiin (Liite 2)

sen mahdollisuutta valita osallistuuko johonkin vai ei – myös kieltäytyminen on osallisuuden muoto.

Thomas (2002, 171.) on saman mallin yhteydessä myös esittänyt neljä erilaista aikuisten lähestymistapaa lasten osallistumiseen ja osallisuuteen. Lähestymistavat ovat byrokraattinen, arvosidonnainen, kyyninen ja kliininen. Analysoimme myöhemmin tässä tutkimuksessa haastateltujen työntekijöiden suhtautumista lasten osallisuuteen näihin lähestymistapoihin heijastaen.

Byrokraattisessa lähestymistavassa osallistumisen muodollisia vaatimuksia pyritään toteuttamaan organisaation asettamien kriteerien mukaisesti. Thomasin tutkimuksen esimerkeissä organisaation kriteerien perusteella voitiin jättää lapset huomioimatta tai sivuuttaa heidät vedoten organisaation tai järjestelmän vaatimukseen. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa osallisuutta pidetään lasten oikeutena ja se nähdään tärkeänä ja hyvänä sinänsä sekä sen nähdään johtavan parempiin lopputuloksiin ja käytäntöihin. Lisäksi osallisuus koetaan päätöksenteon laatua parantavana. Arvosidonnaisesti ajattelevat aikuiset kokivat tehtäväkseen lasten osallistumiselle ja tukemiselle mahdollisuuksien luomisen. Kyynisessä lähestymistavassa lapset ovat aikuisten mielestä manipuloivia ja haluavat valtaa ilman vastuuta. Osallisuus nähdään vaarana ja lasten vaikutusvaltaa ei siksi pidä lisätä, koska sitä on jo liikaa. Kliinisessä lähestymistavassa lasten osallisuus ja osallistuminen nähdään hyvinvointia vaarantavana riskinä. Tähän lähestymistapaan luokiteltavat aikuiset joko sulkevat lapset päätöksenteosta ja keskustelusta heidän turvaamiseksi, tai vaihtoehtoisesti ottavat lapset yksilöllisesti huomioiden mukaan. (Thomas 2002, 171.)

4 TUTKIMUSTYÖN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tutkimuksen aihe, tavoite ja tutkimustehtävät

Tutkimusaihe ”Lasten ja nuorten osallisuus lastenkodin päivittäisessä toiminnassa” nousi esiin Luostarinkadun lastenkodista, jossa oli herännyt kiinnostus lasten osallisuuden toteutumista kohtaan. Esittelimme aiheen myös Virusmäentien lastenkotiin, jossa aihe otettiin positiivisesti vastaan. Näin ollen tutkimus toteutettiin molemmissa lastenkodeissa.

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella lasten osallisuutta kahdessa Turun lastenkodissa, kerätä lasten osallisuuden toteutumisesta uutta tietoa ja haastattelujen kautta mahdollisesti löytää erilaisia ehdotuksia lastenkodeille osallisuuden lisäämiseksi. Kyseessä on kuitenkin nimenomaan tutkimus osallisuudesta, eikä kehittämishanke. Tutkimuksen tuloksena tulleet osallisuuden lisäämiskeinot esiteltiin lastenkodeille tutkimuksen tulosten yhteydessä.

Tutkimustehtäviämme olivat

- (1) Mitä lasten ja nuorten osallisuus sijaishuollossa tarkoittaa työntekijöiden näkökulmasta
- (2) Miten lasten ja nuorten osallisuus toteutuu näissä kahdessa lastenkodissa työntekijöiden ja lasten näkökulmasta
- (3) Mitä erilaisia lapsia ja nuoria osallistavia työmenetelmiä lastenkodeissa käytetään
- (4) Millä tavoin osallisuutta voisi lisätä lastenkodeissa.

4.2 Tutkimuksen toimeksiantajat

Tutkimuksemme sijoittuu Turun kaupungin sijaishuoltoon ja sijaishuollon osalta kahteen kaupungin omaan lastenkotiin, Luostarinkadun ja Virusmäentien lastenkoteihin.

Luostarinkadun lastenkoti sijaitsee nimensä mukaisesti Luostarinkadulla, Turun keskustassa. Luostarinkadun lastenkodissa toimii kaksi osastoa, jotka molemmat ovat seitsenpaikkaisia. Lastenkodin pihalla on myös nuorille tarkoitettu kaksipaikkainen itsenäistymisasunto. Lastenkodissa työskentelee johtaja, 11 ohjaajaa, kaksi yöhoitajaa, kaksi talousapulaista, keittäjä sekä sosiaalityöntekijä, joka työskentelee monessa Turun lastenkodissa. Lapsia lastenkodissa oli tutkimuksen tekohetkellä 10.

Virusmäentien lastenkoti, jota kutsutaan myös nimellä Tamminrinne, on seitsemänpaikkainen lastenkoti Turun Raunistulassa. Kaikki seitsemän paikkaa olivat täytettyinä tutkimuksen tekohetkellä. Lastenkodin tiloihin kuuluu päärakennus sekä itsenäistymisasunnon, saunan ja pyykkituvan sisältävä piharakennus. Tamminrinneessä työskentelee vastaava ohjaaja, laitosapulainen, yöhoitaja ja kuusi ohjaajaa sekä Luostarinkadullakin työskentelevä sosiaalityöntekijä. Ohjaajien työnkuva on laaja, sisältäen sekä kodinhoidolliset että kasvatukselliset tehtävät.

Lastenkodit ovat kodinomaisia, ja niissä käytetään yhteisöllisyyttä tukevaa työotetta. Sijoitukset ovat pääsääntöisesti olleet pidempiaikaisia, mutta lastenkoteihin on myös tullut lapsia avohuollon sijoituksen kautta. Lastenkodeissa on käytössä omahoitajuusmenetelmä. Lastenkodeissa tehdään tiiviisti yhteistyötä vanhempien kanssa puhelujen, perhetapaamisten ja lastenkodissa käymisten muodossa. Lastenkotien arjen sujumista tukee tehtävä verkostotyö.

4.3 Tutkimusmenetelmä

Valitsimme tiedonkeruu menetelmäksi haastattelun, koska se tuntui luontevalta tavalta saada lasten, nuorten ja työntekijöiden mielipide esille. Haastattelun tarkoituksena on kerätä informaatiota ja se on ennalta suunniteltua, päämäärähaakuista toimintaa. Haastattelun tavoitteena on, että haastattelija saa luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta tärkeiltä alueilta. (Hirsijärvi ym. 2011, 42–43.)

Työntekijöiden haastattelutyyliseksi valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun. Tutkimushaastattelut eroavat toisistaan lähinnä strukturointiasteen perus-

teella, eli siten, miten kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija jäsentää tilannetta. Kysymysten muoto on puolistandardoidussa haastattelussa kaikille sama, mutta haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä ja sanamuotoa. Puolistrukturoitu teemahaastattelu antoi mahdollisuuden esittää samat kysymykset kaikille haastateltaville niin, että oli kuitenkin mahdollista tarkentaa tutkimuskysymyksiä ja palata niihin uudelleen. (Hirsijärvi ym. 2011, 43–44.)

Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. Teemahaastattelussa kaikkein oleellisinta on se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Valitsemamme teemat työntekijöiden haastatteluihin olivat osallisuuden toteutuminen työntekijöiden näkökulmasta, lasten vaikuttamismahdollisuudet työntekijöiden näkökulmasta, osallisuus omahoitajasuhteessa, osallisuus hoito- ja kasvatussuunnitelmassa sekä osallistavat työmenetelmät. Lasten haastattelussa keskityimme lasten kokemukseen omasta vaikuttamismahdollisuudestaan. (Hirsijärvi ym. 2011, 47–48.; Tuomi ym. 2011, 75.)

Lasten haastattelun päädyimme pitämään ryhmähaastatteluna, koska ryhmähaastattelu on tehokas tiedonkeruun muoto, sillä sen avulla saadaan tietoja usealta henkilöltä samaan aikaan. Ryhmähaastattelu on usein hyvä valinta silloin, kun voidaan ennakoida, että haastateltavat ovat arkoja, kuten lapset saattavat joissakin tilanteissa olla. Ryhmähaastattelun riskinä on, että ryhmäpaine vaikuttaa lapsen yksilöllisen mielipiteen ilmaisuun. (Hirsijärvi ym. 2007, 205–206.)

4.4 Lasten ryhmähaastattelut

Pidimme lapsille ryhmähaastatteluun, jonka ajatuksena oli lasten luontevampi tapa tuoda ilmi omia ajatuksiaan tutussa ympäristössä muista lapsista tukea saaden. Tällöin saimme myös kaikkien lasten mielipiteet kuuluville. Esimerkiksi

Orasen (2008) aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että fokusoitu ryhmäkeskustelu on ollut hyvä menetelmä erityisesti nuorten parissa. Lapset ja nuoret voivat ryhmäkeskustelussa kyseenalaistaa, vahvistaa, innostaa ja provosoida toisiaan ja näin rikastaa aineistoa. (Oranen 2008, 43.)

Lasten haastatteluja varten oli kysyttävä lupa sekä haastatteluun osallistuvilta lapsilta että heidän huoltajiltaan. Haastateltavilta luvan kysyminen on tavallisten tutkimuskäytäntöjen mukainen toimintatapa, mutta mielestämme tässä aiheessa lapsilta osallistumishalukkuuden kysyminen oli erityisen tärkeää, sillä osallisuudessa on kyse osallistumisesta, mutta myös mahdollisuudesta olla osallistumatta. Olisi ristiriitaista ja eettisesti arveluttavaa, jos haastattelisimme lapsia heidän osallisuudestaan ilman, että he haluaisivat tutkimukseen osallistua. (Thomas 2002, 174–176.),

Teimme ennen haastatteluja molempiin lastenkoteihin pienen esitteen (Liite 1), jossa kerroimme tutkimuksestamme ja sen tarkoituksesta. Näin sekä lapset, vanhemmat että työntekijät saivat lukea, mikä oli tutkimuksemme tarkoitus. Esitteen avulla kerroimme lasten vanhemmille lapsiin liittyvästä haastattelusta ja pyysimme luvan lapsen haastatteluun. Saimme luvan jokaisen lapsen vanhemmalta, jolloin kaikki pääsivät osallistumaan haastatteluun.

Jaoimme lapsille ennen ryhmähaastattelua kysymyslomakkeet (Liite 3), johon pyysimme kirjaamaan omia ajatuksiaan omasta päätäntävällästään lastenkodin päivittäisessä toiminnassa. Haastattelulomakkeen teko oli haastavaa, sillä emme halunneet johdatella lapsia kertomalla ja käsitteellistämällä sanaa osallisuus. Lisäksi haastavaa oli myös se, että lapset olivat ikä- ja kehitystasoltaan erilaisia, joukossa oli myös kaksi kehitysvammaista lasta, jolloin kysymyslomakkeen oli oltava yksinkertainen ja jokaisen lapsen ymmärrettävissä. Kyselylomakkeen käyttö mahdollisti sen, että saimme jokaisen lapsen oman, subjektiivisen kokemuksen ja mielipiteen kysytyihin asioihin. Ryhmähaastattelun kautta saimme puolestaan lapsien yhteisön kannan asiaan.

Ryhmäkeskustelut pidimme ilman, että laitoksen henkilökuntaa oli läsnä. Selvitimme lasten mielipiteen lomaketta läpikäymällä lapsi kerrallaan. Kysyimme muilta lapsilta olivatko he samaa vai eri mieltä aina oman vastauksensa kertoneen lapsen kanssa ja herättelimme näin keskustelua. Erityisesti Virusmäentien keskustelua syntyi paljonkin ja lähes kaikki lapset ottivat asiaan runsaasti kantaa. Orasen (2008, 43.) mainitsemaa provokaatiota tapahtui.

Luostarinkadulla kaikki lapset eivät osallistuneet keskusteluun kovinkaan intensiivisesti, vain kolme lasta osallistui aktiivisesti. Vain osa lapsista oli täyttänyt jakamamme haastattelulomakkeen. Keskustelua veivät eteenpäin pääasiassa haastatteluun aktiivisesti osallistuneet lapset ja muut lapset enemmänkin tukivat heitä ja heidän esittämiään mielipiteitä.

Ryhmäkeskusteluihin osallistuivat kaikki haastatteluajankohtana läsnä olleet ja haastatteluun sanallisesti suostuneet lapset ja nuoret. Luostarinkadun lastenkodissa lapsia oli haastattelussa viisi ja Virusmäentien lastenkodissa lapsia oli kuusi. Virusmäentiellä yksi ryhmäkeskustelusta poissa ollut lapsi pyysi kuitenkin, että häntä haastateltaisiin vielä erikseen ja näin tehtiin, eli Virusmäentiellä haastateltiin yhteensä 7 lasta.

4.5 Työntekijöiden haastattelut

Haastattelimme yhteensä kuutta lastenkodin ohjaajaa eli kolme ohjaajaa molemmista lastenkodeista. Valitsimme haastateltavat työntekijät itse heidän työkokemuksensa pituuden perusteella, erilaisten näkökulmien saamisen toivossa. Pitkään talossa olleet ohjaajat voivat muistaa, miten lasten ja nuorten osallisuus on ennen toteutunut ja verrata sitä miten se toteutuu nyt. Uudemmissa työntekijöillä puolestaan voi olla tiedossaan uudempia tapoja osallisuuden toteuttamiseen. Lisäksi pyrimme työntekijöiden valitsemisella saamaan toisistaan poikkeavia näkökantoja. Samassa työpaikassa pitkään yhdessä työskennelleillä ohjaajilla voisi olla hyvin samankaltaiset ajatukset aiheesta. Toimeksiantajat toivoivat, että haastateltavat työntekijät olisivat vakituisen viran omaavia ohjaajia. Virusmäentiellä vakituisen viran omaavia ohjaajia on vain kolme, joten siellä

haastateltavat valikoituivat sen mukaan. Luostarinkadulla haastateltavat valikoituivat työkokemuksen pituuden ja haastatteluun osallistumishalukkuuden perusteella.

4.6 Aineiston dokumentointi ja analysointi

Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Haastateltavat usein jännittävät alussa nauhurin olemassaoloa, mutta unohtavat sen nopeasti haastattelun alettua. Tekemissämme lasten ryhmähaastatteluissa jännitystä oli ilmassa ja erityisesti lapset helposti tuijottivat puhuessaan nauhuria, mutta keskustelun kiihtyessä nauhuri unohtui. (Hirsijärvi ym. 2011, 75, 92.)

Tutkimuksessamme litteroimme aineiston sana sanalta, kirjaten ylös myös nauramiset ja tauot puheessa (...). Työntekijöiden tutkimushaastattelut kestivät 15 minuutista tuntiin ja litteroitua aineistoa niistä kertyi yhteensä 84 sivua. Lasten ryhmähaastattelut kestivät molemmat noin tunnin ja litteroitua aineistoa kertyi 34 sivua.

Laadullista tutkimusaineistoa voi analysoida kolmella eri tavalla, aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Tutkimuksessamme käytimme teorialähtöistä analyysia, joka on perinteinen analyysimalli. Se nojaa johonkin tiettyyn teoriaan, auktoriteetin esittämään ajatteluun tai malliin. Tutkimuksessamme käytetty malli on aiemmin esitelty Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuudet. Saatuja tutkimustuloksia analysoimme suhteuttaen sitä jo olemassa olevaan teoriaan. (Tuomi 2011, 97.)

Lasten ryhmähaastattelun kohdalla teimme analyysirungon, jossa luokittelimme haastattelusta esiin tulleita teemoja. Sisällön analyysissa voidaan aineiston mukaan poimia aluksi ylä- ja alaluokkaa kuvaavia ilmiöitä ja sijoittaa ne muodostetun analyysirungon mukaisesti. Kategorioita, jotka lasten haastattelusta nousivat esiin, olivat säännöt, raha-asiat, vapaa-ajan vietto ja muut. Työntekijöiden haastattelut analysoimme kysymys kerrallaan, pitäen jokaisen kysymyksen erillisenä kategoriana. (Tuomi 2011, 114.)

Laadullisessa analyysissä puhutaan induktiivisesta ja deduktiivisesta analyysistä. Jako perustuu siihen, millaista päättelyn logiikkaa tutkimuksessa on käytetty, induktiivista, eli yksittäisestä yleiseen, vai deduktiivista eli yleisestä yksittäiseen. Deduktiivisessa sisällön analyysissä kategoriat määritellään aikaisemman tiedon perusteella, ja niihin etsitään aineistosta sisältöjä niistä kuvaavista lausumista. Aineiston analyysiä siis ohjaa valmis, aikaisemman tiedon perusteella muodostettu teoria, joka tässä tutkimuksessa oli Thomasin (2002) lapsen osallisuuden ulottuvuudet. (Tuomi 2011, 95, 114–115.)

5 LASTEN, NUORTEN JA LASTENKODIN OHJAAJIEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA

5.1 Luostarinkadun ohjaajien kokemuksia osallisuudesta lastenkodissa

Ensimmäinen kysymyksemme käsitteli osallisuutta ja sitä, mitä osallisuus työntekijän omasta mielestä tarkoittaa. Tärkein asia, jonka jokainen haastateltava mainitsi, oli se, että osallisuus on sitä, että lapsi tuntee tulevansa kuulluksi. Tärkeää on myös lapsen mielipiteen selvittäminen ja dialoginen vuorovaikutus lapsen kanssa. Kun lapsen kanssa ollaan tiiviisti vuorovaikutuksessa ja lapsi tuntee tulevansa kuulluksi, lapsi myös tuntee olonsa turvalliseksi. Osallisuutta määritettiin myös siten, että se on yhteisöön kuulumista ja siihen vaikuttamista, jolloin lapselle syntyy tunne yhteenkuuluvuudesta. Osallisuutta on myös se, että lapsi pystyy oman iän ja kehityksen mukaisesti osallistumaan omaan hoitoon ja myös päättämään omasta hoidosta.

Luostarinkatu1: Mä ajattelen et mun mielestä osallisuus on sitä parhaimmillaan, että lapsi kokee tulleen kuulluksi ja... lapsen mielipide selvitetään - -

L2: Mun mielest osallisuus täällä on ... just sitä vuorovaikutust lasten kanssa. Että lapsen ääni tulee kuuluviin ja se... lapsen kokemus siit et hänt kuunnellaan vaik lastensuojelulaitoksen aikuiset ehkä korostetummin päättää.

L3: Osallisuus tietty tarkoittaa sitä, et miten lapsi pystyy osallistumaan omaan hoitoon tai et mitä hän pystyy päättämään omasta hoidostaan. - - onhan se yhteisöön kuulumista ja sit et saa vaikuttaa myös siihen yhteisöön - -

Haastatteluissa olimme kiinnostuneita työntekijöiden mielipiteestä siihen, mitä asioita lapset saavat päättää lastenkodissa, mistä asioista he eivät saa päättää ja millaisista asioista heidän tulisi saada päättää.

Asioita, joista lapset saavat päättää olivat konkreettisia, kuten se, että lapsi saa päättää, miten arki pyörii lapsen omalta kohdalta lastenkodissa, esimerkiksi käyttäytymisen suhteen. Lapset saavat myös päättää omista viikkorahoistaan ja rahankäytöstä ja siitä, miten pukeutuu ja keiden ihmisten kanssa lapsi on tekemisissä omassa arjessaan. Myös tulevaisuuden valinnoissa lapsilla oli päätösvalta, kuten mihin kouluun hakeutuu. Kuitenkin melkein kaikissa vastauksissa

kävi ilmi, että aikuisten käsissä on päätösvalta, mutta lapsen mielipide on silti koko ajan läsnä ja lapsen kanssa keskustellaan ja ymmärretään lapsen tarpeet.

L1: Arjen kulkuun liittyvistä asioista. - - kyllähän laps viimekäden päättää siit et miten se arki pyörii - -

L2: - - me puhutaan aina et aikuiset päättää mut sitä kautta niinku et keskustellaan lasten kans ja ymmärretään lapsen tarpeit. - -. Hehän loppujen lopuks päättää niinku omasta käyttäytymisestään--. - -saahan he päättää et mitä he viikkorahoillaan tekee ja tämmösiä konkreettisia asioita.

L3: No lapsethan saa päättää oman ikätason mukaisesti ni omista asioista periaattees kasvatuksellisuuden rajoissa. - - mut et jos ihan konkreettisii esimerkkei ni kyllähän lapsi saa päättää kenen kans hän on tekemisissä, omist ystävästään, omast ulkoasustaan, tulevaisuuden valinnoista, rahankäytöstä - -.

Asioista, joista lapset eivät saa päättää liittyivät lapsen kasvatuksellisuuteen, lapsen turvaan ja perushoitoon. Lapsi ei saa päättää omista nukkumaanmenoajoista, perhetapaamisista, kännykän- ja tietokoneenkäytöstä, kotiintuloajoista ja ruokailusta. Usein arjen asiat lasten kanssa menevät aikuisjohtoisesti, mutta ne selittyvät kasvatuksellisuuden ja turvallisen ympäristön luomisella. Ehkä suurin asia, josta lapset eivät saa päättää, on se, missä he asuvat, mikä oli erään työntekijän mielestä hyvin surullista.

L1: Lapsen turvaan liittyvät asiat, elikkä silloin voidaan ajatella et kaikki mikä liittyy lapsen hyvinvoinnin perusasioihin ni kyl ne on aikuisten hanskassa.

L2: Ihan näist suurist linjoist. - - he ei saa päättää et mihin aikaa he menee nukkumaan ja syökö he vai eikö syö ja niinku sit semmosest perushoidosta - -.

L3: Paljosta he saa päättää mut myös paljosta niin joutuu arjenasioissa menee aikuisjohtoisesti ja se selittyy just kasvatuksellisuudella ja sil turvallisen ympäristön luomisella et just esimerkiks kotiintuloajoista ja nukkumaanmenoajat ja nää ni nehän on aikuisjohtoisia - -.

Työntekijät olivat kaikki yhtä mieltä, että Luostarinkadun lastenkodissa on lapsia osallistava työote, jolloin lapsille annetaan enemmän päätösvaltaa tai ainakin kokemus siitä. Jokainen lapsi on yksilö, jolloin jokaisella on yksilölliset tarpeet ja yksilöllinen kehitys ja siksi osallisuus on hyvin erilaista lasten kesken. Varsinaisia esimerkkejä siitä, minkälaisista asioista lasten tulisi saada päättää, ei nousut esiin.

L1: - - meil on tosi osallistava ote et mä en lisäis semmosii konkreettisii asioi mist laps sais enemmän päättää mut et tota mä lisäisin lapsen kuulemista. Et mä mie-

tin niitä kuulemisasioita ja mielipiteen konkreettisempaa selvittämistä ihan arkeen liittyvissä asioissa - -.

L2: - - kyl paljon enemmän voidaan niinku keskittyä siihen et annettais heille sitä päätösvaltaa, ainakin sen kokemuksen siitä päätösvallasta.

L3:- - mä mietin sitä et kaikil lapsil on tosi yksilölliset tarpeet ja yksilöllinen kehitys ja jotenki ei voi sanoa sellast yleistä et mitä... heidän pitäis ehdottomasti saada ja mitä ei ja mitä me sitte määritellään.

Keskustelimme työntekijöiden kanssa siitä, miten heidän mielestään lasten osallisuus toteutuu Luostarinkadun lastenkodin arjessa. Kaikki työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että lasten osallisuus toteutuu erittäin hyvin. Luostarinkadulla on vuorovaikutteinen kasvatustyyli, jolloin lapsen osallisuus toteutuu ryhmän positiivisen vuorovaikutuksen kautta. Erityisen tärkeitä hetkiä ovat ruokailutilanteet, joissa lapset keskustelevat keskenään aikuisen ohjauksella, jolloin kukaan ei jää ulkopuolelle ja tuntee kuuluvansa osaksi yhteisöä. Lapset oppivat elämään yhdessä muiden kanssa ja lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään rohkeasti. Yleisesti työntekijöillä oli samankaltainen mielipide siitä, että lapsilla on luottamuksellisen suhde aikuisiin, jolloin lapsi uskaltaa tuoda esiin omia mielipiteitään. Työntekijöillä on myös vahva keskinäinen vuorovaikutus, jolloin lasten asioista raportoidaan laaja-alaisesti muille työntekijöille ja jokainen pystyy hoitamaan lapsen asioita, kun tähän on tarve.

L1: - -erittäin hyvä se että se osallisuus toteutuu sen ryhmän positiivisen vuorovaikutuksen kautta ja se on mun mielestä ehkä se vahvin meidän osallisuuden niinku merkki tai semmonen et mistä se muodostuu.

L3: - - mä koen et se toteutuu tosi hyvin, - - meidän lapsillahan on tosi luottamus-suhde meihin aikuisiin ja meil on tosi vuorovaikutteinen kasvatustyyli - - - arjessa meidän lapsii kuullaan yleisesti hyvin ja sit raportoidaan hyvin et me keskustellaan paljon siitä mitä lapset on puhunu ja siitä mitä me ollaan tehty lasten kanssa - - - jos osastolla on lapsi, joka on tosi tarvitseva, tosi oireileva ni silloinhan voi käydä niin et hiljsemmat lapset jää vähän paitsioon ja... heidän osallisuus periaattees laskee - - - osallistuuhan lapsi perhepalaverihinkin iän mukaan... asiakassuunnitelmiin, HOJKS:iin - -.

Molemmissa lastenkodeissa on käytössä omahoitajuusmenetelmä. Olimme kiinnostuneita, miten lapsen osallisuus näkyy omahoitajuussuhteessa. Työntekijät olivat kaikki samaa mieltä siitä, että omahoitajalla on keskeinen rooli lapsen elämässä. Omahoitaja luo lapsen luottamuksellisen suhteen ja tutustuu lapsen asioihin perusteellisesti. Omahoitajatyöskentely on lapsen äänen kuulemistä,

tarpeiden havainnoimista ja keskustelua lapsen kanssa. Omahoitajan tehtävänä on kuunnella lapsen mielipiteitä ja tuoda lapsen ääntä kuuluville palaverissa, verkostotyössä ja työryhmässä sekä viestin välittäminen vanhemmille ja sosiaalityöntekijälle. Lapsen osallisuus myös vahvistuu omahoitajuuden kautta, kun lapsi oppii luottamaan ensin omahoitajaansa ja sen jälkeen muihin työntekijöihin ja lapsiin.

L1: Omahoitaja on mun mielest sillälailla keskeisessä roolissa. - - yks aikuinen erityisellä herkkyydellä kuuntelee sen lapsen mielipiteitä ja mun mielest... omahoitajuussuhde parhaimmillaan voi olla sitä et se lapsen osallisuus vahvistuu sen omahoitajuuden kautta.

L2: - - itte mä koen ainakin et se on nimenomaan sitä omahoitajatyöskentely on sitä lapsen äänen kuulemista ja sitä tarpeitten havainnoimista ja keskustelua siitä ja se on sitä omahoitajatyötä. Se on sen tärkein sisältö.

L3: - -se on nimenomaan sitä et lapsen asioihin tutustutaan tosi perusteellisesti ja sitä kautta pystytään luomaan sitte lapseen luottamuksellinen suhde. - - omahoitajuussuhde on tosi tärkeä et autetaan siihen et tota asettuu osastolle ja jollain tasol kotiutuu. - - sit mä mietin sitä et omahoitajahan on se, joka tuo aktiivisesti sitä lapsen ääntä esille työryhmässä ja palaverissa ja joka kohdas niinku ajaa sitä lapsen asiaa - -.

Pyysimme työntekijöitä nimeämään konkreettisia esimerkkejä osallistavista menetelmistä, joita lastenkodissa käytetään. Tärkein osallistava menetelmä, jonka jokainen työntekijä mainitsi, oli lastenkokous. Toiseksi tärkeimmäksi menetelmäksi koettiin omahoitajuustyöskentely. Muita tärkeitä menetelmiä olivat ryhmäprosessointi ja ryhmän käyttö, yhteinen aika ryhmän kesken, kuten retket, yhteinen tekeminen ja juhlatilanteet. Myös ihan tavallinen yhteinen aika ja konkreettinen yhteinen tekeminen koettiin lapsia osallistavaksi menetelmäksi. Muita menetelmiä, joita Luostarinkadun lastenkodissa käytetään, ovat erilaiset pesäpuun menetelmäkortit, TCI-menetelmä ja etenkin tilannehaastattelu, Umbrella-kansio, nuoren itsenäistymisharjoittelu piharakennuksessa, läheis- ja verkostokartat ja jälkihuoltosuunnitelma, joka tehdään yhdessä itsenäistyvän nuoren kanssa.

Lopuksi kysyimme, miten lapsen osallisuus näkyy hoito- ja kasvatussuunnitelmassa. Koska omahoitajat tekevät ja pohjustavat lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, lapsen osallisuus siihen nähtiin tulevan omahoitajan kautta, joka arjessa havainnoi lasta ja selvittää tämän mielipiteen. Työntekijät olivat kuitenkin

kin yhtä mieltä siitä, että lapsi ei pääse osallistumaan hoito- ja kasvatussuunnitelman tekoon tai sen suunnitteluun niin paljon kuin siihen ehkä olisi tarvetta. Työntekijät olivat sitä mieltä, että lapsilta voisi enemmän kysyä mielipiteitä, tavoitteita ja toiveita liittyen omaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaansa.

L1: - - lapsen osallisuus näkyy siinä et sen lapsen mielipide selvitetään ja se tulee kuulluksi.

L2: Näkyy siinä omahoitajatyöskentelyssä mut emmä ole ikinä kysyny hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ennen varsinaisesti ku on niinku lasta haastatellu et mitä toivoisit et otettais esille et se on sitä arjen työtä... mut lapsen tarpeistahan siellä keskustellaan et siin mieles totta kai näkyy.

L3: Lapsihan ei osallistu hoito- ja kasvatussuunnitelmapalaveriin ja nii. Mut lasta kuullaan tietty arjessa, sielt niit nousee varmaan kaikkist parhaiten niit tavoitteita, mut voishan lapsi tietty enemmän hänelt voi viel kysyy mielipiteit - -. Mut ei ehkä niin vahvasti lapsi pääse osallistumaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kun sen pitäis tai saattais olla tarpeellista.

Thomasin osallisuuden mallin mukaan lasten osallisuutta on myös se, että lapsella on mahdollisuus kieltäytyä yhteisestä toiminnasta tai tekemisestä. Luostarinkadun työntekijöiden mielestä jokaisella lapsella on mahdollisuus kieltäytyä esimerkiksi yhteisistä retkistä tai toiminnasta, jos se vain on mahdollista. Rajoitteet tulevat usein siinä vastaan, kun henkilökunta on mukana retkellä ja osastolle ei jää työntekijöitä, jonka vuoksi jokaisen lapsen on osallistuttava. Kuitenkin niille lapsille, joilla on mahdollisuus vieraila kotona tai sukulaisten luona, voidaan järjestää väliaikainen hoitopaikka sieltä. Työntekijät olivat myös sitä mieltä, että yhteisen retken suunnitteluun nähdään paljon vaivaa.

L1: On mahdollisuus kieltäytyä, mutta osallistumisen onnistumiseksi tehdään ”paljon työtä”, koska osallistumisesta saatu hyöty nähdään tärkeänä.

L2: Periaatteessa kyllä, mutta käytännön rajoitteet tulevat usein vastaan. Jos esim. mennään yhteiselle reissulle koko porukan kanssa, ei käytännössä välttämättä riitä henkilökuntaa kahteen paikkaan.

L3: Lapset voivat periaatteessa kieltäytyä kaikesta toiminnasta, mitä lastenkodissa järjestetään ja joskus lapset tätä mahdollisuutta käyttävät. --. Yhteinen tekeminen lisää yhteisöllisyyttä lastenkodissa, mikä auttaa lapsia ilmaisemaan paremmin mielipiteitään ja ajatuksia myös ryhmässä. Kuitenkin vastentahtoinen osallistuminen ei ole hedelmällistä kenellekään.

5.2 Luostarinkadun lasten ja nuorten kokemuksia osallisuudesta

Luostarinkadulla kaikki lapset osallistuivat haastatteluun. Olimme jakaneet osalle lapsista haastattelulomakkeen päivää aiemmin ja toisille samana päivänä, jolloin haastattelu pidettiin. Haastattelulomakkeiden jaossa lapsille vielä kerrottiin, miksi tällainen haastattelu pidetään ja nyt olisi tärkeä ja hyvä mahdollisuus tuoda ilmi omia mielipiteitään ja tulla kuulluksi. Yhden lapsen kanssa haastattelulomake tehtiin yhdessä, koska lapsella ei ole luku- eikä kirjoitustaitoa ja kysymykset piti käsitteellistää lapselle ja antaa vinkkejä ja näkökulmia, jotta lapsen olisi helpompi vastata lomakkeeseen. Kaksi lasta oli täyttänyt lomakkeen perusteellisesti, todella pohtien omaa päätäntävaltaansa lastenkodissa. Kaksi muuta eivät olleet paneutuneet asiaan kovinkaan paljoa. Toinen lapsista vastasi jokaiseen kohtaan ”nothing”, mutta kuunteli silti aktiivisesti muiden lasten vastauksia ja oli tukemassa muiden lasten mielipiteitä. Toinen lapsista oli vastannut muutamalla sanalla paperiin, mutta vastaukset olivat suhteellisen ylimalkaisia ja käytännössä mahdottomia toteuttaa lastenkodin arjessa.

Luostarinkadulla eniten vastauksia tuli nuorimmaisella lapsella siitä, mitä saa päättää lastenkodissa. Vastausten perusteella hän koki, että päätäntävaltaa on hänellä paljon, koska saa itse käyttää omia rahojaan, saa valita kouluvaatteensa ja saa harrastaa. Hieman vanhempien lasten vastaukset liittyivät vapaa-ajan viettoon ja he kokivat, että saavat itse päättää pelaavatko PlayStationilla tai tietokoneella, minkälaisia vaatteita pukevat päälleen ja siitä, että kenen kanssa liikkuvat ja osittain siitä, milloin lähtevät ulos tai eivät. Vanhimmat lapset olivat taas sitä mieltä, että eivät saa päättää mistään lastenkodissa.

LuostarinkatuLapsi1: No mä saan päättää millon pelaan pleikkarii tai tietokonet ja millon oon kavereitten kans

LL2: Nothing...

LL3: No miten mä pukeudun ja millon mä lähen ulos ja oon kavereitten kans.

Haastattelija: LL5 on kertonut, että saa käydä uimassa, saa valita omat kouluvaatteensa, saa kuunnella aikuisen ohjeita, ei saa kiusata lapsia tai aikuisia, omilla rahoilla saa ostaa, mutta talon rahoilla saa ostaa vain aikuisen luvalla, televisiota saa katsella, omaa bussikorttia saa käyttää ja karkkipäivä on aina tiistaisin klo17. Eikö vain LL5?

LL5: Joo!

Asioita, joita lapset eivät saa päättää, lapset olivat listanneet enemmän kuin asioita muihin kohtiin. Asiat, joiden suhteen lapset kokivat päätäntävaltansa alhaiseksi, liittyivät sääntöihin, kuten tietokone- tai PlayStation -pelaamiseen käytettävään aikaan, kännykän palautukseen, läksyjen tekoon ja kotiintuloaikoihin. Lapset, jotka viettivät paljon aikaa ystävien kanssa, kokivat erityisesti kotiintuloajat liian aikaisiksi. Nuorimmainen lapsi kertoi myös, että ei saa päättää milloin menee pihalle leikkimään. Tähän taas muut lapset eivät ottaneet kantaa, luultavasti siksi, että saavat mennä pihalle ilman valvontaa.

LL3: En oikeestaan mistään, esimerkiksi koska annan puhelimen kansliaan.

LL4: Emmä saa päättää et koska mä tuun takasin.

LL1: No en saa päättää peliajan pituudesta, enkä koska mä tuon kännykän kansliaan enkä siit et koska mä teen läksyt.

Haastattelija: LL5 on ollut sitä mieltä, että ei saa päättää itse tietokoneen käyttöä, bussin kanssa liikkumisesta, nukkumaanmenoajoista ja siitä, että koska voi mennä itse pihalle.

Asioista, joista lapset haluaisivat enemmän päättää, liittyivät vastauksiin, mistä asioista he eivät saa päättää. Lapset esimerkiksi haluaisivat päättää enemmän sääntöihin liittyvistä asioista. Asian, jonka suurin osa kännykän omistavista lapsista mainitsi, oli kännykän palauttamisen ajankohta. He kokivat, että kännykän joutuu palauttamaan yöksi pois liian varhain. Lapsilla oli myös järkevä perustelu, sillä he kokivat, että kännykän antaminen pois yöksi oli hyväksyttävää, mutta haluaisivat mieluummin palauttaa sen esimerkiksi nukkumaanmenoaikana, eikä puolta tuntia aiemmin. Toinen merkittävä asia olivat kotiintuloajat. Lapset tulevat kotiin iltapalaksi ja iltapala on aina 19.30, lukuun ottamatta poikkeuksia, jotka johtuvat esimerkiksi lasten harrastuksista. Tämän lapset kuitenkin kokivat liian varhaiseksi, sillä muut lapset, jotka eivät asu lastenkodissa ja ovat omanikäisiä, saavat viettää pidempään aikaa ulkona. Lopuksi osa mainitsi vielä toiveen tai halun tietokone- ja PlayStation peliajan pidentämisestä ja läksyjen tekemisen ajankohdasta. Osa toivoi, että läksyt saisi tehdä sellaisena aikana, joka on itselle sopiva, eikä heti, kun tulee koulusta kotiin.

LL3: No must oli paljon järkevämpää tuoda kännykkä kansliaan esimerkiksi just ku on menos nukkumaan eikä ennen nukkumaanmenoo. Ja sit 19.30 on ihan liian aikainen kotiintuloaika tän ikäselle, et sen pitäis olla myöhemin.

LL4: Mä haluaisin päättää kans mun kotiintuloajoista ja siit et mitä mä millonkin teen...

LL2: Ei tuu mitää mielee...

LL1: Mä haluaisin tuoda kännykän kansliaan myöhemmin, kans sillee ennen nukkumaanmenoo. Sit mä haluaisin päättää siit, et miten kauan oon tietsikal ja koska mä teen läksyt.

Luostarinkadun lapset eivät tuoneet haastattelussa kovinkaan paljoa esille asioita liittyen omaan päätäntävaltaansa. Lastenkokous pidettiin hiljaisen tunnin aikana, joten osa lapsista oli saattanut suunnitella hiljaiseksi tunniksi itselleen tekemistä, jolloin tekeminen keskeytyi. Osa taas oli tyytyväinen, että hiljainen tunti kului lastenkokouksessa herkkuja syöden. Pohdimme myös, että jos kaikille lapsille olisi antanut haastattelulomakkeet jo hyvissä ajoin, muutama päivää ennen, olisi vastausten määrä voinut olla suurempi ja laaja-alaisempi. Toisaalta suurin osa vastaajista oli murrosikäisiä lapsia, jolloin yleinen mielipide lastenkodin toimintaan ja omiin vapauksiin saattaa olla kielteinen. Mutta asia voi myös olla niin, että koska lastenkokoukset ovat säännöllisiä ja yleisiä Luostarinkadulla, lapset kokevat vaikutusmahdollisuutensa hyväksi ja eivät nähneet tarvetta tuoda esiin sen suurempia toiveita oman päätösvaltaansa tai liittyen yleisiin sääntöihin ja toimintatapoihin.

5.3 Luostarinkadun lastenkodin osallisuus Thomasin malliin verrattuna

Thomasin mallin mukaan lasten ja nuorten osallisuus jakautuu kuuteen eri ulottuvuuteen. Luostarinkadulla lapset olivat omasta osallisuudestaan sitä mieltä, että saavat päättää kenen kanssa liikkuvat, käyttävätkö peliaikaansa tai mitä tekevät viikkorahoillaan. Osa oli myös vastannut, että eivät saa päättää mitään ja suurimmassa osassa lasten vastauksista välittyi kokemus siitä, että päätäntävalta heillä on vähäistä. Thomasin mallin mukaan lasten osallisuus heidän kokemansa mukaan olisi mahdollisuutta valita, kuten kavereiden kanssa aikaa viettäminen, pelaaminen ja rahankäyttö. Nuorimmainen lapsi mainitsi useassa

kohtaa mahdollisuudestaan itsenäisiin päätöksiin, liittyen kouluvaatteisiin, harrastuksiin ja omiin tavaroihin. Thomasin mukaan jokainen lapsi on yksilöllinen ja ei tarvitse kaikkia ulottuvuuksia tunteakseen itsensä osalliseksi. Tässäkin tilanteessa jokainen lapsi toi itselleen tärkeän asian esiin ja osa oli tyytyväinen omaan osallisuuteensa ja osa haluaisi osallisuuttaan lisättävän.

Se, mistä lapset eivät saaneet päättää ja olisivat halunneet päättää, koskivat sääntöjä, kuten peliaikaa, kännykän palauttamista ja kotiintuloaikoja Osa lapsista perusteli järkevästi kotiintuloaikojen pidentämistä ja kännykän palautuksen ajankohtaa. Tällä tavoin heidän osallisuutensa tulee ilmi mahdollisuutena ilmaista itseään ja mahdollisuutena vaikuttaa prosessiin, mikäli työyhteisössä herää keskustelua näistä asioista. Ketään lapsista ei kuitenkaan maininnut, että haluaisi saada esimerkiksi enemmän tietoa omasta tilanteestaan tai tukea liittyen itsensä ilmaisemiseen. Syy voi johtua siitä, että asia ei tullut haastattelussa lapsille mieleen tai, että he saavat arjessa tarpeeksi tietoa ja informaatiota työntekijöiltä liittyen omaan tilanteeseensa.

Työntekijöiden haastattelusta kävi selkeästi ilmi, että heillä on lastenkodin lapsiin luottamuksellinen ja vuorovaikutuksellinen suhde. Heidän mielestään jokainen lapsi oli lopuksi vastuussa omasta käyttäytymisestään, jolloin lapsi pystyy itse vaikuttamaan arjen kulkuun. Työntekijät näkivät arjen aikuisjohtoisena, mutta lasten mielipiteet olivat heille arvokkaita ja lapsia pyritään kuuntelemaan monissa tilanteissa. Thomasin mallin mukaan työntekijöiden lähestymistapa on arvosidonnainen, jolloin lapsen osallisuus nähdään lapsen oikeutena ja se nähdään tärkeänä. Kaikki työntekijät olivat myös yhtä mieltä siitä, että lapsen osallistava toiminta johtaa parempiin tuloksiin ja käytäntöihin.

Lasten mahdollisuudesta kieltäytyä toiminnasta oli työntekijöillä yhtenäinen mielipide siitä, että jokaisella lapsella täytyy olla mahdollisuus kieltäytyä ja myös sen eteen tehdä työtä. Joskus kuitenkin ei ole mahdollisuutta, että lapsi jäisi pois yhteisestä toiminnasta henkilökunnan ollessa toiminnassa mukana, joten tämä on osaltaan byrokraattista lähestymistapaa, jolloin lasten vaatimus joudutaan sivuuttamaan vedoten organisaation vaatimuksiin.

Kliinisen lähestymistavan mukaan lasten osallistuminen nähdään hyvinvointia vaarantavana riskinä, jolloin aikuinen sulkee lapsen päätöksenteosta ja keskustelusta häntä lasta turvatakseen. Luostarinkadulla työntekijät näkivät lapsen suojelemisen tärkeänä juuri sellaisilta tilanteilta, joita lapsi ei vielä ole valmis käsittelemään. Pohdintaa syntyi juuri siitä, miten aikuinen pystyy havainnoimaan ja arvioimaan, koska lapsi on valmis vastaanottamaan ja käsittelemään tietoa esimerkiksi omasta tilanteestaan ja missä määrin. Lisäksi siihen liittyvä vastuu koettiin suureksi ja haastavaksi.

L1: Mun mielest sekin on lapsen osallisuuden vahvistamista et hänt hoitavat aikuiset pystyy aika herkillä korvalla olemaan kuulemat, millon lasta pitää suojella myöskin niilt tilanteilt tai millon laps on taas valmis ja se vahvistaa sitä lapsen kuulemiks tulemist. Se on haastavaa. Se on ihan äärettömän haastavaa.

5.4 Virusmäentien ohjaajien kokemuksia osallisuudesta lastenkodissa

Virusmäentien lastenkodin ohjaajat määrittivät osallisuutta yhteistyöksi, osallistumiseksi, yhteisöön kuulumiseksi ja siinä vaikuttamiseksi sekä päätöksenteoon ja sääntöihin vaikuttamiseksi.

Virusmäentie1: Niinku ylpäätänsä et sä kuulut johonki ja et sä oot osallisena niinku tavallaan kaikessa, tietyssä päätöksenteossa, säännöissä... niinku jokainen on mukana siinä niinku omana itsenään.

V2: Mun mielest se on semmost yhteistyötä... osallisuus... kaikki osallistuu.

V3: - - ni sitä ennen kaikkea et sille lapselle tulee se tunne et sillä on oikeus vaikuttaa omiin asioihinsa ja... sillä on semmonen hallinnan tunne omasta elämästään et sitä ei sanella jostain tuolta yläpuolelta.

Asioita, joita ohjaajien mielestä lapset pääsevät päättämään tai vaikuttamaan olivat erään ohjaajan sanoin ”yksinkertaisia arjen juttuja”, kuten vapaa-ajan viettoon liittyvät seikat, esimerkiksi leikit, harrastukset, kaveritapaamiset, lomakausaikojen puuhut ja yleinen tekeminen. Muita asioita, jotka nousivat haastatteluisissa esille, olivat lapsen oman huoneen sisustus, erilaiset hankinnat, kuten erityisesti oman tyylin mukaiset vaatteet, omahoitajapäivien sisältö, syntymäpäivien vietto, toiveruoka sekä rahankäyttöön liittyvät asiat, kuten mitä tekee viikkorahalla tai säästörahoilla.

V3: Nii ja sit ehkä semmonen myös, et kyllä joissakin tilanteissa esimerkiksi semmoset et kerrotaaks jotain asiaa eteenpäin. Et ku lapsi kertoo vaikka mulle jotain luottamuksellisesti tai näin, ni sit mä voin kysyä, et saaks tän kertoa vaikka terapeutille - - mut tietysti aina se et jos mä katon, et se on lapsen hyvinvoinnin tai vaikka hengenki kannalta tärkeä tieto kertoo eteenpäi ni ei sitte - -

V2: No se on niinku kotonaki et jotkut asiat vanhemmat päättää ja jotkut asiat lapset voi sit pienemmis määrin päättää. Tietty iän mukaan, mitä enemmän on ikää ni sitä enemmän pääsee päättämään.

Kun ohjaajilta kysyttiin asioita, joita lapset eivät saa päättää lastenkodissa, nousivat esille erityisesti arjen struktuuriin liittyvät asiat, kuten erilaiset aikataulut ja -rajat: nukkumaanmenoajat, kotiintuloajat, ruokailuajat sekä aamuheräämiset. Niissä voi olla joustoa, jos toiveet esittää järkevästi ja perustellen miksi eri tavalla pitäisi toimia.

V1: Kyl niihin pääsee vaikuttaa ja tietenki et viikonloppusin on joustoo.

V2: Tämmöset on semmosii, et aikuiset on päättäny, kattonu lukujärjestyksen mukaa, et mikä on järkevää - - kyl niist neuvotellaan. Et jos on joku järkevä peruste et miks pitäis muuttaa tai... ni kyl siin sit joustoo löytyy.

V3: - - se luo semmosta turvallisuutta ja arjen struktuuria se et aikuinen on aina se, jolla on viime kädessä se päätävävalta - - kuitenkin se turvallisuus ja lapsen hyvinvointi menee aina etusijalle. Jos ne lapsen päätökset on sitä (turvallisuutta) vastaan ni silloin aikuisen päätös menee lapsen päätöksen yli.

Toisaalta eräs työntekijöistä totesi, että kyseessä on kuitenkin iso yhteisö, kun vaikuttamassa ovat kaikki seitsemän lasta.

V2: Toisaalt sit on asioit ku ei voi (joustaa) ku tä on kuitenkin aika iso yhteisö ku on seitsemän lasta... et sen puoleen ni täytyy ehkä olla vähän jrkemmät säännöt ku kotona monis asioissa...

Haastattelija: Esimerkiks missä asioissa?

V2: Esimerkiks just kotiintuloajat - - et jos joku sais tääl säätää nit oman tahons mukaa ni tulis kyl... aika kaaos!

Haastatellut ohjaajat eivät nimenneet konkreettisia asioita, joita lasten tulisi saada enemmän päättää. Esille nousi kuitenkin pohdintaa lasten kohtaamisesta yksilöinä sekä lasten tunteiden parempi huomioiminen.

V3: Jossakin kohdissa ehkä semmonen mitä niinku helposti laitosmaailmassa mun mielestä tapahtuu et tulee vähän silleen ehkä tiedostamattakin, et sitä ei tehdä tahallaan, semmosta lasten yksipäistämistä - - lapsi pitäis nähdä yksilönä ja kaikilla ei voi olla tismalleen samat säännöt - - pitää aina huomata se lapsi yksi-

lönä, et pitäis saada päättää enemmän omist asioistaan. Ei saa perustella asioit silleen et ku toisillakin on näin ni sullakin on.

V1: Sitä ei tuu aina ajatteleeks niinku joka aina työvuorossakaan, että... et hyväksytään lasten kaikki tunteet... ja otetaan ne vastaan ja ollaan niinku turvana siinä... siinä tunteidenkäsittelyssä.

Ohjaaja antoi esimerkiksi lapsien mahdollisen halun olla tapaamatta vanhempiaan.

V1: Meidän tehtävänä on tavallaan antaa lapselle lupa... sit vaiks... olla menemättä tai, tai lupa sanoa se mielipide. Et me kuunnellaan.

Yksi haastatelluista ohjaajista pohti sitä, että eri lasten tulee saada päättää ja vaikuttaa itseään koskien eri asioihin. Vaikuttamisvastuuseen vaikuttavat hänen mielestään lapsen ikä ja kehitystaso:

V3: Kannatan sitä, et jokanen lapsi on tasa-arvonen, mut et pitää huomata se jokasen yksilöllisyys ja henk.koht. tarpeet ja se et miten niinku tuetaan just sitä lasta parhaiten.

Työntekijöiden mielestä lasten osallisuus toteutuu lastenkodin arjessa melko hyvin.

V2: Tä on kuitenkin pieni laitos ni lapset pääsee osallistumaan ruoanlaittoon ja arjen juttuihin.

V1: Mun mielestä aika paljo lapset osallistuu ja aikuiset ottaa mukaan.

V3: Kyl mun mielestä toimii hyvin näin jos miettii ihan tavallista päivän kulkua... otetaan huomioon lasten toiveita - -

Toisaalta työntekijät kokivat lasten osallisuuden määrän myös yksilökohtaiseksi, sillä toiset lapset pääsevät päättämään ja osallistumaan omiin asioihinsa vaikuttamiseen enemmän, esimerkiksi osallistumalla perhe- ja asiakassuunnitelmapalaverieihin, kuin toiset.

V1: Lapsikohtaisesti esimerkiksi perhepalaverieihin mietitään sopiiko lapsen olla mukana, kysytään mielipidettä ja et haluuks osallistuu... Laps ja nuor on kuitenkin aina enemmän motivoitunu tekemään ku hän on saanu ite sanoo mielipiteensä... - ilman muuta pitää ottaa huomioon ja kuunnella... ja otetaanki.

Yksi työntekijöistä koki, että osallisuutta ja osallistumista, esimerkiksi kotitöihin, vähentää valmiiksi tehdyt vastuunjakolistat, sillä toisinaan lapset haluavat osallistua vain siihen, mikä on listoittamalla valmiiksi määrätty. Haastatellut ohjaajat

olivat kuitenkin sitä mieltä, että osallisuus on asia, jota tulee lyhyin väliajoin säännöllisesti tarkastella.

V1: Tätä (osallisuutta) pitää aina miettiä ja jokasen lapsen kohdalla myös erikseenki!

Omahoitajuus koettiin haastatteluissa tärkeänä ja merkityksellisenä osallisuuden kannalta. Omahoitajaa kuvattiin lapsen parhaaksi väyläksi päästä vaikuttamaan omiin asioihinsa. Omahoitajan tukemana ja avulla hoidetaan ostokset, vaatetusjutut, rahankäyttö ja päätetään omahoitajapäivien tekeminen. Omahoitajatyössä lapsen sana vaikuttaa ja omahoitaja toimii lapsen mielipiteen, toiveiden ja tunteiden esiin ja eteenpäin tuojana. Omahoitajalle lapsi helposti tuo mieltään askarruttavat asiat esille.

V3: - - hedelmällinen hetki kaikelle semmoselle keskustelulle, mitä ei välttämättä pysty tässä arjen muussa hulinassa käymään - -

V1: Omahoitajan tehtävä on sit välittää se kaikki tieto sitte niinku muille työntekijöille...

V2: Siin mun mielest aika paljonki lapsen sana vaikuttaa.

Lapset, jotka eivät ikänsä puolesta itse vielä pääse osallistumaan esimerkiksi perhe- ja asiakassuunnitelmapalavereihin pääsevät tuomaan mielipiteensä esille omahoitajansa kautta.

V3: Keskustelen omahoidettavan kanssa, ja ku on vielä sen ikänen ei ei vielä pääse ite osallistumaan niihin palavereihin, ni mä kerron et tämmönen on tulossa ja kysyn et onks hänellä jotain siihen liittyviä mietteitä tai mitä han haluis, et siellä keskustelais. Ja tietenki tiedotan lasta sit et mitä aikuiset on siellä keskustellu ja kysyn hänen mielipidettä niihin asioihin, et miltä ne tuntuu - -

Lapset ja nuoret tuntuvat haastateltavien mielestä olevan jopa kiitollisia omahoitajastaan ja erityisesti omahoitajahetkistään, jolloin he saavat aikuisen jakamatoman huomion ja kokonaisen illan vain itselleen.

Osallistavia työmenetelmiä kysyttäessä esille nousivatkin omahoitajahetket ja omahoitajuus, sekä lisäksi lastenkokoukset, Umbrella-työkirja ja TCI-menetelmään kuuluva tilannehaastattelu.

V3: Mitä sitä tilannehaastattelua voi hyödyntää myös sellaisissa tilanteissa vaikei kiinnipitoa ois ollukaan - - onhan seki semmonen väylä missä se lapsi saa kertoa

omii tunteitaan ja miksi toimii näin miten toimi ja siinä sit yhdessä mietitään jatkossa ku tulee tällöinen tilanne ni miten vois toimia - -

Lisäksi yksi ohjaaja mainitsi työmenetelmäksi kuntouttavan arjen, jonka avulla lapsia osallistetaan yhteiskuntaan ja toimintaan.

V3: - - kuntouttava arki! Se mitä täällä toteutetaan, ku tä on pieni, kodinomainen lastenkoti, et otetaan lapsia mukaan kauppareissuille, ruoanlaittoon tai siivoamiseen - -

Hoito- ja kasvatussuunnitelmasta kysyttäessä nousi esille sen melko suuri aikuislähtöisyys. Yksi työntekijöistä oli sitä mieltä, että hoito- ja kasvatussuunnitelman laativat aikuiset ja sen jälkeen aikuiset, eli omahoitaja ja huoltajat, käyvät sen keskenään läpi. Lapset pääsevät vaikuttamaan pikkujuttuihin, nuoret jo enemmän. Toisaalta koettiin, että lapsen ääni kuuluu hoito- ja kasvatussuunnitelman takana.

V1: Mut yleisesti hoito- ja kasvatussuunnitelma perustuu niihin seurantoihin, missä niinku tavallaa aina katotaa rapostoista se et miten on mennä ja et niinku se laaditaan niin... et sit... tietenki jokapäiväis keskusteluis ja ylipäättänsä lasta kuullaan et miten menee - - ja usein seurantoihin kirjataan niin, et "lapsen mukaan", "lapsen mielestä" tai et "lapsi sanoi".

Kaikkien haastateltavien mielestä hoito- ja kasvatussuunnitelma olisi hyvä käydä läpi lapsen kanssa tämän kehitys- ja ikätasoa vastaavasti. Lapsia ja nuoria voisi myös ottaa vielä enemmän mukaan suunnitelman laatimiseen, jotta lapset ja nuoret motivoituisivat paremmin kirjattuihin tavoitteisiin.

V3: Tässäkin kohtaa sillä tavalla, et aikuisella on se päättävä valta, mut et lapsella tulis se tunne siitä et hänt on kuultu, hänen asiansa on tärkeä ja hänen mielipide on tärkeä...

Työntekijöiltä kysyttäessä lasten mahdollisuutta kieltäytyä osallistumasta esimerkiksi retkille, totesivat haastateltavat, että asia riippuu paljon esimerkiksi henkilöstöresursseista. Mikäli henkilökuntaa on tarpeeksi ja joku lapsi ei halua yhteiseen toimintaan lähteä mukaan, niin työvuoron ohjaajat voivat jakautua kahtia niin, että lapsi, joka ei halua osallistua, voi jäädä lastenkodille ohjaajan kanssa. Lapset eivät voi jäädä yksin lastenkodille. Työntekijät korostivat myös, että tällainen on hyvin tapauskohtaista.

V2: Mut tässäkin vaikuttaa se lapsen ikä, kyl täällä vanhin pystyy paljonkin vaikuttamaan lähteekö mukaan vai ei - -

Lapsi voi ja saa aina ilmaista mielipiteensä osallistumisesta, mutta aikuinen viimekädessä päättää asiasta, sillä hänellä on vetovastuu. Toisinaan esimerkiksi lapsen kieltäytymisessä voi olla kyse vallankäytöstä ja eräänlaisesta pelaamisesta: lapsi ei ehkä kestä mukavasta tekemisestä tulevaa mielihyvätunnetta tai haluaa pilata kyseisen ilon joltain toiselta lapselta tai nuorelta – tällaiset tilanteet työntekijän tulisi osata tunnistaa.

Arjen pyörityksessäkin työntekijöiden mielestä asioissa on neuvotteluvaraa. Jos lapsi ei esimerkiksi haluaisi osallistua yhteiselle päivälliselle vaan söisi mieluummin myöhemmin, koska olisi kavereiden kanssa menoa, niin tästä voidaan neuvotella ja tarvittaessa joustaa.

V3: Toisaalta sit taas päivänselvistä asioista ei voi kieltäytyä, koska hampaat on pestävä ja ruokaa on syötävä!

On pidettävä mielessä, että kieltäytymisen syiden tulee olla järkevät, eikä lapsi voi vain yrittää vältellä vastuuta tai toimia epäterveellisesti, esimerkiksi syömishäiriön takia.

5.5 Virusmäentien lasten ja nuorten kokemuksia osallisuudesta

Virusmäentiellä kaikki ryhmähaastatteluun osallistuneet lapset osallistuivat keskusteluun, oman ikätasonsa mukaisesti, toiset vähän aktiivisemmin kuin toiset. Etukäteen jaettuun lomakkeeseen kuusi lasta seitsemästä oli vastannut asioita todella pohtien, Yksi lapsista oli täyttänyt lomakkeen sanaväännöksillä ja piirroksilla, mutta halusi kuitenkin osallistua ryhmähaastatteluun ja osallistuikin siihen aktiivisesti, mielipiteitään selvästi esille tuoden ja omaa lomakettaan piilotellen. Lomakkeista näkyi selvästi, että kahdessa jälkimmäisessä sarakkeessa, eli ”mitä en saa päättää itse?” ja ”mitä haluaisin päättää itse?”, oli enemmän sisältöä kuin ”mitä saan päättää itse?” -sarakkeessa. Kaikki lomakkeen kunnolla täyttäneet lapset olivat keksineet jokaiseen sarakkeeseen jotain sisältöä.

Kun Virusmäentiellä puhuimme lasten kanssa asioista, joita he saavat päättää itse, nousivat esille erityisesti vapaa-ajanviettoon liittyvät asiat, kuten mitä tekee huoneessaan hiljaisella tunnilla ja ylipäätään, mitä pelejä pelaa ja millä leluilla

leikkii, kenen kanssa viettää aikaa ja mitä haluaa tehdä omahoitajapäivinä. Mui- ta esille nousseita asioita olivat mihin aikaan menee nukkumaan ennen sovittua nukkumaanmenoaikaa ja mitä koulua haluaa peruskoulun jälkeen käydä. Lap- set olivat asioista muuten yhtä mieltä, mutta pukeutumisesta itse päättämisestä puhuttaessa nuoremmat lapset kokivat asian aikuisten kontrolloimaksi.

VirusmäentieLapsi2: - - nii ja mitä laitan päälle...

VL3: Emmä ainakaa saa päättää, ku aikuiset niinku laittaa mulle valmiiks koulu- vaatteet!

VL4: Nii mullekki!

VL2: No kyl teki sitte saatte ku ootte vanhempii - - .

Sen sijaan säästöön kertyneiden rahojen käytöstä nuoremmilla lapsilla oli posi- tiivisemmat käsitykset.

VL1: -- saan päättää mitä teen viikkorahoilla ja säästörahoilla...

VL2: Nii ainaki siihe asti et se on vaa "säästä säästä säästä" ku sä itsenäistyt pian. Ette te sit vanhempin saa yhtää päättää, ku aina käsketään säästämään - -

Asioita, joita lapset eivät mielestään saa päättää, oli melko runsaasti. Erityisesti sääntöjä ja vapaa-ajanviettoa koskevat asiat nousivat pinnalle. Kotitöitä ja lai- tosta koskevia asioita nousi muutamia esille.

VL1: Ei saa päättää mitä on ruuaks.

VL6: Mäki laitoin sen (lomakkeeseen)!

VL1: Nii eikä ruokapöydäs saa sanoo ettei tykkää jostai ruuast...

VL2: No mut se on vaa hyvii tapoi - -

Säännöistä lapsia ärsyttivät eniten kotiintulo- ja nukkumaanmenoajat. Siivous ja hiljainen tunti nousivat myös keskusteluissa esille useamman lapset taholta. Muutenkin ylempää saneltu päiväjärjestys ei miellyttänyt lapsia ja nuoria ja haastattelussa lapset kokivat mahdollisuutensa erilaisten asioiden tekemiseen itse valitsemanaan aikana heikoksi.

VL7: - - mää ainaki haluisin et vois päättää ite millo tekee läksyt et ei tarvis heti niiku koulu jälkee- - .

VL1: - - aikuiset päättää millo mul on niinku... siivouspäivä... et haluisin itte päättää - -

VL4: -- eikä saa päättää millo voi pelaa wiitä, ku meil on se tyhmä peliaika - -

Vapaa-ajan vieton suhteen lapset kokivat erityisesti harrastukset rajoittaviksi, sillä aikuiset eivät anna heidän perua harrastukseen menoa kavereiden näkemisen tai vain haluttomuuden takia. Omahoitajapäivien viettäminen jakoi lasten mielipidettä, kun osa koki saavansa päättää mitä silloin tehdään ja toiset taas eivät. Vain kaksi lasta seitsemästä toi vanhempien tapaamisesta itse päättämisen esille, eikä asia herättänyt edes pahemmin keskustelua haastattelun aikana. Lisäksi vapaa-aikaan liittyen lapset kokivat, että he eivät saa päättää mitä isolla porukalla tehdään, vaan aikuiset päättävät sen heidän puolestaan.

VL6: - - niinku sitä et mihin me mennää...

Haastattelija: ai niinku porukalla?

VL6: Nii... Tai joskus saa mut ei aina - -.

Asiat, joihin lapset haluaisivat enemmän vaikuttaa, olivat lähinnä samoja, kuin asiat joihin he eivät mielestään saa vaikuttaa. Tosin erityisesti kotiaskareet nousivat tässä kohtaa esille; lapset ja nuoret eivät haluaisi kattaa pöytää, pestä pyykkiä tai siivota – ainakaan silloin, kun aikuiset ovat päättäneet, että heillä on pöydänkattaus- tai siivouspäivä. Keskustelussa lapset toisaalta toistensa tukena totesivat, että useat heidän keskustelussaan mainitsemista asioista ovat sellaisia, että aikuiset niistä ihan järkevistä syistä päättävät.

VL2: - - kyl me ny tietään et nä on niinku sellasii et aikuisten pitää tääl pitää meist huolta, mut...

VL7: Nii.

VL2: Nii et ne on iha järkevii, mut sit usein niit ei perustella. Ei meil kerrota mitää.

VL1: Nii aikuiset sanoo vaa et "se on sun parhaaksi" eikä selitä mitää!

Muutoshalua asioihin toi erityisesti lasten käsitys siitä, että koulu- ja harrastuskavereilla on kotona paljon rennompaa, kuin haastatteluun osallistuneilla lapsilla lastenkodissa.

VL7: - - mun kaikki kaverit on iha järkyttynei et ku meil on tääl niinku niin tiukkaa

Yleisesti lasten mielipide omista vaikuttamismahdollisuuksistaan asioihin oli heikko. He tosin myönsivät, että aikuiset paljon kysyvät heidän mielipidettään ja kuuntelevatkin, mitä heillä on sanottavaa, mutta sitten asiat jäävät puheen tasolle tai vaihtoehtoisesti aikuiset sanovat ymmärtävänsä ja myöntelevät lasten sanomisia, mutta sitten ei kuitenkaan auteta tilanteessa.

VL7: -- sanotaa vaa ”mä ymmärrän milt susta tuntuu”.

VL1: Ei ne oikeesti ymmärrä!

VL2: Nii kyl aina kysytää et mitä sä aattelet ja mitä sä haluisit, mut sit mikää ei muutu - -.

Lapset olivat myös sitä mieltä, että toisinaan heidän sanomisiaan naureskellaan ja vähätellään. Nämä asiat herättivät lapsissa selvää voimattomuutta ja arvottomuuden tunteita. ”Me ollaan ihmisiä, vaikka ollaanki lapsia!”, totesi yksi lapsi surkeana haastattelun keskellä saaden muut lapset hiljenemään hetkeksi. Keskustelun edetessä mielipiteet provosoituivat ja lopuksi lapset käyttivät haastattelutilannetta eräänlaisena valitusfoorumina käyden läpi jopa vuosien takaisia pahan olon tunteita.

Lapset ja nuoret kokivat aikuisten käyttämän työmenetelmän, tunteiden sanoittamisen, ärsyttäväksi. Lapset kokivat tilanteen eräänlaisena noidankehänä, kun aikuinen toteaa lapsen esimerkiksi olevan vihainen, vaikei tämä olisikaan. Tätä seuraa aikuisen reaktio ”kyllähän minä näen, että olet vihainen”, josta lapsi lopulta hermostuu ja tämän jälkeen lasten mielestä aikuiset luulevat olevansa aina oikeassa. Haastattelussa yksi lapsista tiivisti melko rajusti tuntojaan sanomalla:

VL1: Aikuiset sanoo meille mitä pitää tehdä, koska se pitää tehdä ja milt se sitte meistä tuntuu.

5.6 Virusmäentien lastenkodin osallisuus Thomasin malliin verrattuna

Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuuksista ensimmäinen, mahdollisuus valita, tarkoitti mahdollisuutta myös kieltäytyä osallistumasta. Virusmäentiellä ohjaajien mielestä tämä on mahdollista ja asioissa löytyy joustoa. Lapset eivät ryhmähaastattelussa ottaneet kieltäytymistä puheeksi muuten kuin esimerkiksi tilanteissa, että ei saa jättää harrastusta väliin. Mahdollisuus kieltäytyä vaikuttaa haastatteluiden perusteella toteutuvan melko hyvin.

Mahdollisuus ilmaista itseään ja mahdollisuus avun ja tuen saantiin itsensä ilmaisussa toteutuivat työntekijöiden mielestä hyvin. Lapsilta kysytään mielipidettä ja sitä kuunnellaan. Tästä myös Virusmäentien lastenkodin lapset olivat samaa mieltä, tosin he olivat hyvin skeptisiä sen suhteen vaikuttaako tämä mielipiteen ilmaisu mihinkään. Lisäksi erityisesti tunteiden sanoittamisen menetelmänä lapset kokivat heidän todellista mielipidettään kumoavaksi.

Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin toteutui lasten haastattelun perusteella monissa vapaa-ajanviettoon liittyvissä asioissa. Lapset saavat itse päättää mitä tekevät huoneessaan, kenen kanssa ovat ja miten aikaansa ylipäätään viettää. Myös rahaan liittyvä päätösmahdollisuus oli selvästi esillä ”mitä saa päättää itse?” -kysymyskierrosta tehtäessä. Lapset kokivat mahdollisuutensa itsenäisiin päätöksiin vähäisenä erityisesti arjen struktuurin kohdalla. Tämän myös työntekijät tunnustivat asiaksi, jota lapset eivät voi varsinkaan itsenäisesti päättää, tosin neuvottelemalla nukkumaanmenoaikoihin ynnä muihin voi saada satunnaisesti joustoa.

Mahdollisuus saada tietoa ei noussut lasten ryhmähaastattelussa esille. Haastateltujen työntekijöiden mielestä tiedonsaantia voisi parantaa, jos lapset voisivat olla suuremmassa määrin mukana esimerkiksi hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisessä. Osana tätä prosessia olisi lapsen parempi tiedottaminen suunnitelman tekemisestä ja sen tekemisen jälkeen suunnitelman läpikäymisestä lapsenkin kanssa.

Mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin vaihtelee työntekijöiden ja lastenkin mielestä. Kuten Thomas (2002) itsekin toteaa, osallisuus on yksilöllistä ja se toteutuu eri tavalla eri ihmisten kanssa. Virusmäentien lastenkodin ohjaajat olivat sitä mieltä, että talon vanhimmalla lapsella on suurempi mahdollisuus vaikuttaa eri asioihin. Suuri osa Virusmäentien lapsista on vielä sen ikäisiä, että osallistuminen esimerkiksi asiakassuunnitelma- tai perhepalaveriin ei ole ollut vielä ajankohtaista. Työntekijöiden mielestä lapsen ääni kuitenkin kuuluu erilaisissa palavereissa ja esimerkiksi hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisessä.

Thomasin (2002) malliin kuuluva työntekijöiden asennoituminen lasten ja nuorten osallistumiseen ja osallisuuteen sisälsi neljä eri lähestymistapaa. Nämä kaikki neljä lähestymistapaa olivat jossain määrin löydettävissä Virusmäentien ohjaajien haastatteluja analysoitaessa. Byrokraattinen lähestymistapa näkyi Virusmäentien lastenkodin ohjaajissa esimerkiksi yhteiseen tekemiseen osallistumattomuutta pohdittaessa – mahdollisuus olla osallistumatta yhteisille retkille on kiinni henkilöstöresursseista. Kliininen lähestymistapa näkyi pienesti työntekijöiden pohtiessa aikuisen viimekäden päätäntävaltaa. Vaikka syyt aikuisen päätösvallan takana ovat loogiset, voi asiaa toisaalta tulkita myös niin, että lapsen oman päätöksen oletetaan olevan lapsen turvallisuuden tai hyvinvoinnin vastainen. Toisaalta haastattelujen perusteella lapsia ei suljeta ulos päätöksenteosta, vaan heillä on mahdollisuus tuoda mielipiteensä ilmi.

Virusmäentien lastenkodin ohjaajat pitivät osallisuutta tärkeänä ja hyvänä asiana, kuten Thomasin (2002) määrittelemään arvosidonnaiseen lähestymistapaan kuuluu. Näin ajattelevat työntekijät pyrkivät omalla toiminnallaan mahdollistamaan lapsen osallistumisen ja tukemaan lasta. Myös tämä tuli selkeästi ilmi Virusmäentien lastenkodin ohjaajien haastatteluissa. He ilmaisivat olevansa kiinnostuneita lapsen mielipiteistä ja tunteista ja pyrkivät huomioimaan sekä tukemaan jokaista lasta yksilöllisesti.

Kyynistä lähestymistapaa, johon kuuluu lapsen pitäminen manipuloivana ja valtaa haluavana ilman vastuuseen sitoutumista, näkyi työntekijöiden pohtiessa osallistumisesta kieltäytymistä. Työntekijät pitivät mahdollisena sitä, että lapsen osallistumishaluttomuuden takana saattoi olla halu kontrolloida tilannetta. Toi-

saalta työntekijät eivät ilmaisseet, että lapsilla olisi liikaa vaikutusvaltaa eikä sitä olisi tarpeen lisätä, vaan päätösvallan lisääntymistä pidettiin luontevana osana vanhenemista ja itsenäistymistä.

6 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT

6.1 Lasten ryhmähaastattelujen tulosten yhteenveto ja vertailu

Luostarinkadun ja Virusmäentien lastenkotien lasten haastatteluja verrattaessa, on selvästi nähtävissä yhdenmukaisuuksia, mutta myös muutamia eroja. Jo haastatteluun suhtautumisessa oli nähtävissä vaihtelua. Molemmissa lastenkodeissa kaikki lapset kyllä halusivat osallistua haastatteluun, mutta Luostarinkadulla, jossa suuri osa haastatelluista oli teini-ikäisiä, oli haastattelulomakkeen täyttäminen ollut puutteellista ja vain kaksi viidestä oli täyttänyt lomakkeen kunnolla. Virusmäentiellä lomakkeen oli täyttänyt kunnolla kuusi seitsemästä lapsesta.

Virusmäentien lastenkodissa haastattelu muuttui loppua kohti hyvinkin kiihkeätunnelmaiseksi, kun lapset provosoivat toinen toisiaan. Luostarinkadulla haastattelu oli sujunut ilman kummempia tunteenpurkauksia ja se oli ollut vain yksi lasten yhteinen kokoontuminen muiden joukossa. Asiaa pohtiessamme totesimme, että yksi mahdollinen eron aiheuttaja saattaa olla lastenkokouksien pitotiheys. Lastenkokous on molemmissa lastenkodeissa käytössä oleva osallistettava menetelmä, mutta Virusmäentiellä yhteistä aikaa lastenkokouksen järjestämiseen ei ollut vielä vuoden 2014 puolelta löytynyt. Näin ollen ryhmähaastattelu oli ensimmäinen lasten yhteinen kokoontuminen, jossa he saivat tuoda ilmi epäkohtia ja tunteitaan pitkästä ajasta.

Asioita, joita lapset saavat päättää itse olivat molemmissa lastenkodeissa rahankäyttöön, pukeutumiseen ja vapaa-aikaan liittyviä, kuten pelikoneilla pelaaminen ja se kenen kanssa ovat. Harrastaminen oli ainoa selvä ero haastattelun tuloksia verrattaessa, sillä Luostarinkadulla se oli mainittu itse päätettävissä asioissa positiivisena asiana ja Virusmäentiellä sen sijaan harrastaminen koettiin vapaa-aikaa rajoittavaksi. Molemmissa lastenkodeissa asioita, joita saa päättää itse oli vähemmän, kuin asioita, joita ei saa päättää tai joita haluaisi päättää. Yhteneväistä oli myös se, että vanhimmat lapset kokivat päätäntävaltansa huomattavasti huonommaksi kuin nuoremmat lapset.

Asioita, joita lapset ja nuoret eivät kokeneet saavansa päättää, nousi esille eniten ja ne olivat molemmissa lastenkodeissa hyvin samankaltaisia. Lapset ja nuoret kokivat molemmissa laitoksissa arjen struktuuria muodostavat säännöt, kuten kotiintuloajan ja muut aikarajat, asioiksi, joihin he eivät saa vaikuttaa. Molemmissa ryhmähaastatteluuissa nousi esille lasten ja nuorten kokemus siitä, että heidän kavereillaan on huomattavasti rennommat säännöt ”tavallisissa” perheissään.

Asiat, joita lapset ja nuoret haluaisivat päättää enemmän, olivat molemmissa lastenkodeissa pääasiassa samoja kuin asiat, joita he eivät mielestään saa päättää. Luostarinkadulla eniten esille nousi lasten ja nuorten halu palauttaa kännykät yösäilöön vasta myöhempänä ajankohtana. Myös toiveet esimerkiksi läksyjen tekemisen ajankohdan omasta valinnasta ja kotiintuloajan myöhentämisestä, nousivat esille. Virusmäentiellä lapset ja nuoret puolestaan toivoivat saavansa päättää itse kotitöiden tekemisajankohdasta sekä kotiintulo- ja nukkumaanmenoajasta, vaikkakin totesivat sitten aikuisten niistä ihan järkevästi päättävän.

6.2 Ohjaajien haastattelujen tulosten yhteenveto ja vertailu suhteessa lasten ja nuorten ryhmähaastatteluun

Virusmäentien ja Luostarinkadun lastenkodeissa ohjaajien haastattelut olivat hyvin yhdenmukaiset. Esimerkiksi osallisuuden määritelmät olivat lähes identtiset kuten myös lasten ja nuorten koettu mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta esimerkiksi yhteiseen toimintaan.

Asioita, joita lapset saavat työntekijöiden mielestä päättää oli enemmän, kuin mitä lapset itse olivat tunnistaneet tai kokeneet heidän itsensä päätettäviksi. Molemmissa lastenkodeissa työntekijät kokivat, että lapset voivat vaikuttaa arjen sujumiseen, omaan pukeutumiseen ja vapaa-ajankäyttöön. Nämä olivat myös asioita, joita lapset ja nuoret toivat ilmi omissa ryhmähaastatteluissaan. Molempien laitosten ohjaajat painottivat sitä, että vaikka monissa asioissa aikuisella on viimeinen päätäntävalta, niin lasten ja nuorten mielipide halutaan selvit-

tää ja se vaikuttaa päätöksiin. Myös lapsen ikä- ja kehitystaso mainittiin molemmissa lastenkodeissa vaikutusmahdollisuudesta puhuttaessa. Asiat, joita lapset eivät saa itse päättää, olivat myös samoja, joita lapset ja nuoret olivat itse maininneet. Esimerkiksi kasvatukselliset lapsen turvaa ja hyvinvointia takaavat arjen struktuurit nousivat esille molemmissa lastenkodeissa.

Kummassakaan lastenkodissa ohjaajat eivät nimenneet konkreettisia asioita, joita lasten tulisi saada päättää enemmän itse. Molemmissa lastenkodeissa ohjaajien haastatteluissa puolestaan nousi esille pohdintaa lapsen huomioimisesta yksilönä ja myös lapsen osallisuuden yksilöllinen tarkastelu. Myös lapsen parempi kuuleminen nousi esille sekä Luostarinkadulla että Virusmäentiellä.

Suurin ero ohjaajien haastatteluissa lastenkotien välillä tuli kysyttäessä miten osallisuus toteutuu lastenkodin arjessa. Luostarinkadulla ohjaajilla oli selvästi positiivisempi mielipide asiasta, sillä vastauksena oli osallisuuden erittäin hyvä toteutuminen. Virusmäentiellä ohjaajien arvio oli hillitympi ja se sisälsi ajatuksen lasten ja nuorten osallisuuden mahdollisesta lisäämisestä ja jatkuvasta tarkkailusta.

Myös työmenetelmistä kysyttäessä vastauksissa näkyi eroja. Molemmissa lastenkodeissa käytössä olevia työmenetelmiä ovat omahoitajuus, lastenkokoukset, Umbrella-työkirja, TCI-menetelmä ja siihen liittyvä tilannehaastattelu ja yleinen arki ja siihen kuuluva yhdessä oleminen ja tekeminen. Haastatteluissa Luostarinkadun työntekijät luettelivat enemmän käytössä olevia osallistavia työmenetelmiä kuin Virusmäentien työntekijät. Osa Luostarinkadun ohjaajien mainitsemista menetelmistä on kuitenkin käytössä myös Virusmäentiellä, vaikka niitä ei haastatteluissa noussutkaan esille, esimerkiksi itsenäistymisharjoittelu ja jälkihoitosuunnitelma.

Kummassakin laitoksessa käytössä oleva omahoitajuus koettiin molemmissa lastenkodeissa todella tärkeäksi asiaksi lapsen ja nuoren osallisuuden kannalta. Omahoitajaa kuvailtiin molemmissa lastenkodeissa lapsen äänen kuuluville tuojaksi ja lapsen mielipiteiden selvittäjäksi. Omahoitajan rooli nousi tärkeäksi myös hoito- ja kasvatussuunnitelmasta puhuttaessa. Molemmissa lastenkodeis-

sa hoito- ja kasvatussuunnitelma koettiin aikuislähtöiseksi ja lapsen parempi osallistaminen suunnitelman laatimisessa nähtiin mahdollisena kehityskohteenä. Lasten haastatteluissa omahoitajapäivät nousivat esille asioissa, joista lapset saavat päättää. Keskustelussa lapset vaikuttivat todella tyytyväisiltä omahoitajuuteen asiana. Yksi lapsi toivoi, että voisi vaikuttaa siihen, kuka hänen omahoitajansa on.

Kaiken kaikkiaan laitosten ohjaajien kokemukset ja mielipiteet olivat hyvin samansuuntaisia. Myös ohjaajien sekä lasten ja nuorten vastaukset olivat hyvin yhdensuuntaisia, vaikkakin lapset ja nuoret kokivat vaikuttamismahdollisuutensa huonommiksi kuin miten ohjaajat ne näkivät. Vastausten samankaltaisuuden takia myös tulokset suhteessa Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuuksiin ovat lähes identtiset. Molemmissa lastenkodeissa kaikki osallisuuden ulottuvuudet toteutuvat jollakin tavalla. Aikuisten neljä asennoitumistapaa lasten ja nuorten osallisuuteen olivat myös samankaltaiset lastenkotien välisessä vertailussa. Ainoa selvä ero oli siinä, että Virusmäentiellä ohjaajien haastatteluissa oli piirteitä myös kyynisestä lähestymistavasta, jota ei Luostarinkadun haastatteluissa ilmennyt.

6.3 Tutkimustulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin

Vertasimme lasten, nuorten ja työntekijöiden haastatteluista saamiamme tuloksia muihin lasten osallisuutta koskeviin tutkimuksiin. Tuloksemme olivat hyvin samankaltaisia kuin muiden tutkimusten tulokset. Vertailuun valitsemamme tutkimukset oli tehty Kaarinassa, Nokiolla sekä Seinäjoella ja tämän suppean vertailun perusteella lasten osallisuus lastensuojelulaitoksissa vaikuttaa toteutuvan hyvin samankaltaisesti ympäri Suomea.

Sari Carlssonin opinnäytetyössä ”Ainutkertainen lapsuuteni, lasten kokemuksia osallisuudesta Kaarinan SOS-lapsikylässä” tutkittiin lapsen osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksia lapsikyläkodissa ja Kaarinan SOS-lapsikylässä. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisesti ja lapset kirjoittivat aineita liittyen omiin ajatuksiin, kokemuksiin ja mielipiteisiin omasta osallisuudesta ja vai-

kuttamiskeinoista. Tutkimustuloksissa tuli ilmi, että lapset kokivat saavansa osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Tutkimuksen 14 lapsesta 70 % koki, että voi vaikuttaa riittävästi omiin asioihinsa arkielämässä. 28 % koki, että heillä ei ole riittävästi sanavaltaa eikä heidän mielipiteillään ole merkitystä. Eniten lapset kokivat saavansa vaikuttaa omaan vapaa-aikansa viettoon, harrastuksiin ja tietokoneella oloon. Jokainen oli myös sitä mieltä, että pystyy osallistumaan omien henkilökohtaisten asioiden päättämiseen. Asioita, joihin lapset kokivat, että eivät saa päättää, olivat kodin säännöt ja tavat, kuten nukkumaanmenoajat, kännykän käyttö ja omat menemiset. Näihin asioihin lapset toivoivat enemmän päätösvaltaa ja sitä, että saisivat enemmän vaikuttaa omissa asioissaan. (Carlsson 2012, 6, 45–50.)

Carlssonin tutkimustulokset muistuttavat kovin paljon oman tutkimuksemme tuloksia. Tutkimustuloksissamme käy ilmi, että lapset ovat tyytyväisiä saadesaan päättää omista asioistaan, liittyen pukeutumiseen, harrastuksiin ja vapaa-ajan käyttöön. Se, mistä asioista lapset kokivat, että eivät saa päättää, ja joista haluaisivat päättää, liittyi juuri lastenkodin sääntöihin ja arjen rytmiin, kuten nukkumaanmenoaikoihin, kännykän palautukseen ja kotiintuloaikoihin. Koska lastensuojeluyksiköissä usein on enemmän lapsia, on arjen pyörittäminen lähes mahdotonta, jos ei ole strukturoitua vuorokausirytmää ja sääntöjä. Lisäksi tietyt säännöt mahdollistavat työntekijöille paremmin arjen hallittavuuden. Lapset saattavat kokea tällaiset säännöt tiukoiksi, kun vertaavat omien ystäviensä sääntöihin kotona.

Aija Louhelan opinnäytetyössä ”Nuorten osallisuus Vihnukselan lastenkodissa, kokemuksia nuorten näkökulmasta” tutkittiin Vihnukselan lastenkodin nuorten kokemuksia osallisuudesta sijoituksen aikana. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisesti ja tutkimukseen osallistui viisi nuorta. Tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua kyselylomaketta. (Louhela 2014, 5.)

Lapsilta kysyttiin, mitä heidän mielestään osallisuus tarkoittaa, joihin lapset vastasivat, että se on osallistumista johonkin ja omien mielipiteiden kuulemista. Osa lapsista taas ei ollut varma, mitä osallisuus varsinaisesti tarkoittaa. Tutkimuksessa kysyttiin lapsilta, mihin asioihin he haluaisivat eniten vaikuttaa ja eni-

ten vastauksia tuli liittyen nukkumaanmenoaikoihin, kännykän käyttöön ja ulkoilujen pituuteen. Tutkimuksessa kysyttiin Thomasin osallisuuden mallin mukaan lasten mahdollisuutta olla osallistumatta toimintaan ja esiin nousseita asioita olivat toimintahetket sisällä ja ulkona ohjaajan kanssa, retket ja ruokailut. Lapsilta kysyttiin saavatko he tarpeeksi tietoa omista asioistaan ja keneltä, ja suurin osa lapsista vastasi saavansa tietoa eniten omahoitajalta siten, että he myös ymmärtävät asian sisällön. Tutkimuksessa kysyttiin lapsen mahdollisuutta vaikuttaa aiheisiin, joita käsiteltiin neuvotteluissa ja omahoitajatunneilla ja neljä viidestä lapsesta koki saavansa vaikuttaa niihin hyvin. (Louhela 2014, 25–28.)

Lapset nimesivät puhumisen tärkeimmäksi itseilmaisun muodoksi, kun lapsilta kysyttiin helpointa tapa ilmaista itseään lastenkodissa. Viimeisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin lapsilta minkälaisista asioista lapset saavat itse päättää ja lapset vastasivat yhteneväisesti, että saavat päättää omasta ulkonäöstä ja mitä tekee omassa huoneessaan. Lisäksi yksi lapsi myös mainitsi saavansa päättää osallistuuko ruokailuun ja meneekö kouluun. (Louhela 2014, 30–31.)

Myös Louhelan (2014) opinnäytetyössä nousee esiin lasten halu saada vaikuttaa enemmän lastenkodin sääntöihin, kuten nukkumaanmenoaikaan, kännykän käyttöön ja vapaa-aikaan. Lapset kokivat, että heillä on mahdollisuus olla osallistumatta toimintaan sisällä ja ulkona, sekä erilaisiin retkiin. Tutkimustuloksistamme käy ilmi, että myös haastateltavien työntekijöiden mielestä lapsilla on mahdollisuus kieltäytyä yhteisestä toiminnasta, mutta se saattaa joskus olla haastavaa henkilökunnan vähäisen määrän vuoksi. Lapselle pyritään järjestämään väliaikainen paikka retken ajaksi, mikäli lapsi ehdottomasti ei halua osallistua retkelle. Toisaalta työntekijät kuitenkin näkivät osallistumisen yhteiseen tekemiseen erittäin merkittävänä ja lapsen retkelle osallistumisen eteen nähden paljon vaivaa.

Miia Osalan opinnäytetyössä ”Lapsen osallisuuden tukeminen lastensuojeluyksikön arjessa” tutkittiin lastensuojeluyksikköön sijoitettujen alakouluikäisten lasten osallisuutta arkisessa elämässä. Tutkimus on laadullinen ja se toteutettiin teemahaastattelun keinoin. Haastatellut olivat lastensuojeluyksikössä asuvia lapsia ja yksi työntekijä. (Osala 2013, 6–7.)

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että lapset olivat sitä mieltä, että saavat päättää ja vaikuttaa omiin asioihinsa, kuten vapaa-ajan aktiviteetteihin tai harrastuksiin, mutta aikuiset puuttuvat lasten asioihin, mikäli lapsi on toiminut väärin. Työntekijän mukaan lapset saavat vaikuttaa omiin asioihinsa, mutta päivärhythmi on silti selkeä, jonka mukaan arki pyörii. Lisäksi lapsi saa enemmän vaikutusmahdollisuuksia ja päätösvaltaa iän karttuessa. (Osala 2013, 30–31.)

Lastensuojeluyksikössä on käytössä lastenkokoukset kahden viikon välein, jonne lapset saavat itse ehdottaa asioita, joita käydään läpi. Lasten harrastaminen oli kasvanut sijoituspaikkaan tullessa ja lapsi oli usein löytänyt uuden harrastuksen omahoitajan avulla. Työntekijän mukaan harrastus tukee lapsen itsetuntoa, antaa onnistumisen kokemuksia ja luo kaverisuhteita. Lapset kokivat, että saavat olla tarpeeksi yhteydessä ystäviinsä ja ylläpitää kaverisuhteitaan. Työntekijä taas koki lastensuojelutaustan joskus estävän kaverisuhteiden syntyä, sillä lapsilla ja vanhemmilla saattaa olla ennakkoluuloja lastensuojelulaitoksia kohtaan, jolloin lapsi ei esimerkiksi pääse vierailemaan kaverinsa luokse. Lapset kokivat tärkeänä omahoitajahetket ja kokivat, että saavat vaikuttaa niiden sisältöön, mutta olivat myös tyytyväisiä omahoitajan päättämään toimintaan. (Osala 2013, 31–40.)

Lapset osallistuivat harvoin asiakassuunnitelman neuvotteluihin, sillä ne olivat usein lapsen koulupäivän aikana tai siellä käsiteltiin lapselle arkaluontoista tietoa. Osa lapsista oli sitä mieltä, että haluaisi joskus osallistua neuvotteluun, osa taas tiesi, mitä neuvotteluissa puhutaan ja osa ei tiennyt, kuka on hänen sosiaalinen työntekijänsä. (Osala 2013, 34–35.)

Osalan (2013) opinnäytetyössä nousee esiin lasten merkittävimmäksi vaikutusmahdollisuudeksi lastenkokous, jotka ovat myös käytössä tutkimuksemme kohde lastenkodeissa. Lapset saivat itse valita aiheita, joita käsitellään lastenkokouksessa, ja tämä oli merkittävää heille. Lasten haastattelu toteutettiin tutkimuksessamme lastenkokouksen avulla. Haastattelun aikana havainnoimme myös lapsia ja huomasimme, että lastenkokoukset olivat lapsille todella tärkeitä vaikutuskanavia ja lapset suhtautuivat lastenkokoukseen positiivisesti.

Osalan (2013) opinnäytetyössä lapset osallistuivat harvoin asiakasneuvotteluihin. Syy selittyi sillä, että neuvottelut olivat koulupäivien aikana, neuvotteluissa käsiteltiin lapsille arkaluontoista tietoa ja tutkimuksen lapset olivat alle kouluikäisiä. Omassa tutkimuksessamme emme tutkineet lapsen osallisuutta asiakasneuvotteluun, vaan halusimme tutkia lapsen osallisuutta hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Palaverieihin osallistuminen nousi kuitenkin haastatteluissa esille ja lastenkotien ohjaajat kertoivat lapsen voivan osallistua perhe- ja asiakasneuvotteluun palaverieihin ikä- ja kehitystasonsa mukaan. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan liittyvissä tuloksissa käy ilmi, että molempien lastenkotien työntekijät olivat sitä mieltä, että lapsi ei pääse osallistumaan hoito- ja kasvatussuunnitelman tekoon siinä määrin, kuin se ehkä olisi tarpeen. Lasta ei haastatella hoito- ja kasvatussuunnitelmaa varten, mutta lapsen tavoitteet ja toiveet hoito- ja kasvatussuunnitelmaan liittyen nousevat omahoitajan nostamana arjen asioista.

6.4 Pohdinta tutkimustuloksien syistä

Tämän ja aiempien tutkimusten tulosten yhdenmukaisuus tuntuu ymmärrettävältä. Pohtiessamme mitkä asiat tällaisiin tuloksiin vaikuttavat, tuli mieleemme muutama mahdollinen selitys. Tärkein yhdistävä tekijä on se, että kaikki tutkimukset liittyvät sijaishuollon laitosmaailmaan, jossa lapsia yhdistävät tietyt olosuhteet.

Tutkimuksissa lapset kokivat erilaiset arjen struktuurit, kuten aikataulut kotiintulo- ja ruokailuaikoiineen asioiksi, joihin he eivät saa vaikuttaa. Kuten Virusmäentien lastenkodin yksi ohjaaja haastattelussaan kertoi, lastenkodissa on oltava tiukemmat säännöt kuin tavallisessa perheessä, koska lastenkoti on iso yhteisö, jossa kaikki lapset tulee ottaa mukaan päätöksiin, toimintaan ja arjen pyörytykseen. Mikäli lapset päättäisivät itse esimerkiksi omat ruoka-aikansa, voisi edessä olla tilanne, jossa päivällistä pitäisi olla seitsemään eri aikaan sen mukaan, miten kenenkin menoihin sopii.

Haastatteluissa ilmeni, että lapset kokevat niin Luostarinkadulla kuin Virusmäentielläkin, että samanikäisillä kavereilla on huomattavasti rennommat ja vapaammat säännöt kuin heillä itsellään lastenkodissa. Tämä luultavasti onkin totta, sillä suuren lapsimäärän vuoksi lastenkodissa on oltava tiukemmat säännöt, kuten jo aiemmin mainittiin.

Toinen syy, minkä pohdimme vaikuttavan siihen, että lastenkotilapset kokevat erityisesti säännöt, kotityöt ja vapaa-ajanvieton niin rajoittavaksi, liittyy lasten taustoihin. Tilanne on, että sijaishuollon lastensuojelulaitoksissa asuvat lapset ovat syystä tai toisesta joutuneet kodin ulkopuolelle asumaan. Kuten tämän tutkimuksen luvussa 2.2 todetaan, huostaanoton perusteet ovat joko siinä, että lapsen oma käyttäytyminen vaatii väliintulon tai lapsen kasvuolot ovat puutteelliset. Molempiin tilanteisiin liittyy usein vääränlaista huolenpitoa tai sen puutetta. Lastenkotilapsilla voi olla esimerkiksi lähtökohtana koti, jossa he ovat joutuneet pienestä asti päättämään omista ruokailuistaan, nukkumisistaan ja tekemisistään ilman, että heitä on rajattu tai osattu rajata. Tällaisista lähtökohdista tulevien lasten kohdalla on ymmärrettävää, että he kokevat lastenkodissa mahdollisuutensa vaikuttaa pieniksi tai lähes olemattomiksi. Kuten työntekijöiden haastatteluissa ilmeni, rajoilla ja säännöillä pyritään turvaamaan lapsen ja nuoren hyvinvointi ja turvallisuus. Lapsetkin ymmärsivät tämän omissa ryhmähaastatteluisaan, mutta eivät pitäneet siitä. Uskomme, että mikäli niin kutsutusta ”tavallisesta” perheestä tulevan lapsen sijoitaisi asumaan Luostarinkadun tai Virusmäentien tapaiseen kodinomaiseen laitokseen, ei tällainen lapsi kokisi tilannettaan yhtä rajoittavana ja osallisuuttaan yhtä huonona, kuin syystä tai toisesta huostaan otettu lapsi.

6.5 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusideat

Tutkimustehtävämme olivat (1) mitä lasten ja nuorten osallisuus sijaishuollossa tarkoittaa työntekijöiden näkökulmasta, (2) miten osallisuus toteutuu näissä kahdessa lastenkodissa työntekijöiden ja lasten näkökulmasta, (3) mitä erilaisia osallistavia työmenetelmiä näissä lastenkodeissa käytetään sekä (4) millä tavoin osallisuutta voisi lisätä lastenkodeissa.

Tutkimus vastasi kolmeen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Haastatteluis-
sa työntekijät määrittivät osallisuutta ja kertoivat erilaisista osallistavista työ-
menetelmistä. Haastatteluilla selvitimme osallisuuden toteutumista niin työnte-
kijöiden kuin laitosten asukkaidenkin näkökulmasta.

Osallisuuden lisäämiseksi saimme yhden idean tutkimushaastatteluiden pohjal-
ta. Molemmissa lastenkodeissa nousi erityisesti esille lapsen osallisuus hoito- ja
kasvatussuunnitelman tekemisessä. Myös huoltajan tulee olla mukana proses-
sin jokaisessa vaiheessa lastensuojelulain mukaan (Lastensuojelulaki
13.4.2007/417.). Kehittämisehdotuksemme on, se että lastenkodeissa olisi hyvä
ottaa käytännöksi hoito- ja kasvatussuunnitelman läpikäynti lapsen kanssa vai-
heittain. Vaiheita voisivat olla:

1. Hoito- ja kasvatussuunnitelman esittely lapselle: mikä se on, miksi se
tehdään, mitä se sisältää.
2. Kysytään lapsen mielipidettä sisältöön.
3. Kerrotaan lapsen mielipide hoito- ja kasvatussuunnitelmapäivässä muille
työntekijöille.
4. Laaditaan alustava hoito- ja kasvatussuunnitelma aikuisten ja lapsen
mielipiteiden pohjalta.
5. Käydään alustava hoito- ja kasvatussuunnitelma läpi lapsen kanssa en-
nen dokumentin lukkoon lyömistä. Tehdään muutoksia aikuisen harkin-
nan mukaan lapsen toiveiden pohjalta.
6. Tehdään lopullinen hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka käydään läpi lap-
sen ja huoltajien kanssa lapsen ikä- ja kehitystasoa vastaavasti.

Tällaisen mallin käyttöönoton takana on haastatteluissakin mainitut ajatukset
siitä, että lapsi kokisi mielipiteensä tärkeäksi, näkisi sen miten se vaikuttaa pää-
töksenteossa ja kokisi tätä kautta myös itsensä tärkeäksi ja arvokkaaksi. Myös
hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kuuluvien tavoitteiden saavuttamiseen olisi
lapsen ja nuoren helpompi asennoitua ja sitoutua, kun hän tietäisi mitä tavoittei-
ta hänelle ylipäätään on asetettu.

Tältä pohjalta lähdimme miettimään mahdollisia jatkotutkimusideoita. Haastatteluiden pohjalta heräsi ajatus kahdesta erilaisesta vuorovaikutustilanteisiin liittyvästä havainnointitutkimuksesta ja lisäksi idea yhdestä mahdollisesta haastattelututkimuksesta. Ensimmäinen jatkotutkimusidea liittyi vuorovaikutuksen määrään. Kuten jo äsken mainittiin, lapset kokivat haastatteluiden perusteella aikuisten heille antaman yksilöllisen ajan vähäisenä. Sama asia nousi esille myös työntekijöiden haastatteluissa. Olisi mielenkiintoista, jos lastensuojelun laitosten maailmassa toteutettaisiin (1) tutkimus, jossa havainnoitaisiin aikuisen ja lapsen kahdenkeskisen vuorovaikutuksen määrää lastenkodeissa.

Toinen jatkotutkimusidea syntyi Virusmäentien lastenkodin lasten ryhmähaastattelun jälkeen ja tuloksia suppeasti lastenkodeilla kerrottaessa. Lapset mainitsivat ryhmähaastattelussa, että heillä on välillä olo, että heidän sanomisiaan vähätellään. Heidän mielipiteensä kuunnellaan, mutta se ei vaikuta asioihin. Aikuiset selittävät tekemiään päätöksiä toteamalla sen olevan lapsen parhaaksi. Toisaalta työntekijöiden haastatteluissa ilmeni, että työntekijät kuuntelevansa omasta mielestään lapsen mielipiteen ja toiveen ja kokevat niiden vaikuttavan asioihin. Lasten ryhmähaastattelun tuloksista lastenkodeilla kerrottaessa työntekijät olivat yllättyneitä lasten puheista, eivätkä tunnistaneeet työskentelyssään ja vuorovaikutuksessaan lasten mainitsemaa vähättelyä. Tältä pohjalta syntyi ajatus (2) havainnointitutkimuksesta, jossa esimerkiksi videoitaisiin erilaisia vuorovaikutustilanteita normaalissa lastenkodin arjessa. Videoaineistosta olisi havaittavissa onko aikuisilla syytä korjata toimintaansa vai eivätkö lapset ja nuoret koe vuorovaikutustilanteita totuudenmukaisesti. Videot voisivat havainnollistaa asiaa sekä lapsille että aikuisille ja tältä pohjalta voitaisiin lähteä työskentelemään tilanteen parantamiseksi.

Viimeinen jatkotutkimusideamme muotoutui samalla, kun esittelimme tutkimustuloksia Virusmäentien lastenkodin lapsille. Lapsia huvitti tulosten samankaltaisuus Luostarinkadulla ja Virusmäentiellä sekä muissa aiemmissä tutkimuksissa. Joku heitti tuloksien esittelyssä kysymyksen siitä, mitkä asiat mahtavat ”tavallisissa” perheissä lapsia ärsyttää. Kolmas (3) jatkotutkimusideamme onkin vertailututkimus lastenkotilasten ja perheissä asuvien lasten osallisuuden välillä. Mitä

asioita lapset saavat kotona päättää verrattuna lastenkotilapsiin? Entä mitä eivät saa tai mitä haluaisivat päättää? Miten osallisuus toteutuu ”tavallisessa” perheessä?

6.6 Tutkimuksen herättämä eettinen pohdinta

Tutkimuksen tekeminen herätti monenlaista eettistä pohdintaa. Erityisesti tutkimuksen objektiivisuus herätti paljon ajatuksia. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuuden pohja on siinä, että tutkija pitää omat asenteensa, arvostuksensa ja uskomuksensa erillään tutkimuskohteesta (Tilastokeskus 2014). Tässä tutkimuksessa koimme objektiivisuuden haastavaksi, sillä toimiessamme tutkijan roolissa, toimimme samanaikaisesti myös työharjoittelijan tai ohjaajan roolissa lastenkodissa.

E erityisen haastavaksi tämä rooliristiriita osoittautui haastattelutilanteissa. Työntekijöitä haastateltaessa rooliristiriita näkyi siinä, kun työntekijät käyttivät tietyn lapsen tilannetta esimerkkinä johonkin haastattelukysymykseen vastatessaan. Työntekijät käyttivät myös lauseita, kuten ”kyllähän sä tiedät - -” ja ”oothan säkin nähnyt - -” vastatessaan kysymyksiin. Tutkimuksen tuloksiin emme usko tämän kuitenkaan vaikuttaneen, lähinnä esimerkkien käyttö on ehkä lyhentänyt haastatteluiden kestoja, sillä lause ”kuten esimerkiksi hänen tapauksessaan - - ” on kertonut haastattelijalle ja haastateltavalle oleellisen asian. Toisaalta tästä syystä pelkät litteroidut aineistot eivät luultavasti aukeaisi ulkopuoliselle henkilölle kunnolla. Salassapitolainsäädännön vuoksi haastatteluista litteroidessa lasten nimet on jätetty pois.

Lasten ryhmähaastattelussa rooliristiriita vaikutti myös. Suurin haaste lasten ja nuorten ryhmähaastattelua tehdessä oli objektiivisena pitäytyminen. Kaikki lasten sanomat asiat, eivät välttämättä pitäneet paikkaansa ja tilanteessa heräsi halu puolustaa itseään ja muita ohjaajia. Esimerkiksi Virusmäentiellä haastatteluissa lapset kokivat, että heillä ei ole ollut mitään mahdollisuuksia vaikuttaa ruokalistaan. Lastenkodin ohjaajana, haastattelun pitänyt Talve tiesi, että lapsilla on toivomusruokapäivät ja että aamu- sekä iltapalan suhteen tehdään jatku-

vasti joustoa lasten toiveiden mukaisesti. Haastattelutilanteessa haastattelijan piti kuitenkin vain kuunnella ja kirjata lasten mielipide ylös, eikä esittää omia mielipiteitään. Toisaalta, tällaisten tulosten kohdalla olisi tärkeää, että tulokset vastaanottaneet toimeksiantajat pohtisivat sitä, miten lasten tunteeseen vaikuttamiskykynsä vähyydestä voi vaikuttaa. Mistä johtuu, että lapsilla on olo, että he eivät saa vaikuttaa, vaikka todellisuudessa saavatkin? Miten kokemusta osallisuudesta voisi parantaa?

6.7 Sosionomin osaaminen

Sosionomin (AMK) ammatillinen pätevyys muodostuu kuudesta kompetenssista, jotka ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, asiakastyön osaaminen, johtamisosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisaosaaminen sekä kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen. Pohdimme sosionomin (AMK) yleistä osaamista tutkimuksen aihepiiriin liittyen kompetensseihin heijastaen. Lisäksi pohdimme omaa oppimistamme tutkimuksen teon aikana. (Sosiaaliportti 2012)

Sosionomin (AMK) eettistä osaamista aihepiiriimme liittyen on kyky huomioida asiakas ainutkertaisena yksilönä sekä ammatillinen eettinen reflektio työn eri vaiheissa. Koska osallisuutta on niin monenlaista ja se vaatii toteutuakseen eri yksilöiltä erilaisia asioita, on asiakkaan huomioiminen ainutkertaisena yksilönä tärkeää. Tutkimushaastatteluissamme nousi esille työntekijöiden kokema tarve jatkuvaan työn reflektointiin. Itse pidämme reflektointitaitoa erittäin tärkeänä niin työelämässä kuin tutkimuksenteon aikanakin. (Sosiaaliportti 2012)

Sosionomin (AMK) palvelujärjestelmäosaamiseen liittyy muun muassa kyky työskennellä moniammatillisissa työryhmissä ja edistää asiakkaan verkostojen toimintaa. Sosionomi voi toimia asiakkaan edustajana ja eräänlaisena äänitorvena, kuten esimerkiksi sosionomit lastenkodeissa omahoitajatyötä tehdessään. Sosionomin (AMK) johtamisosaamiseen kuuluu esimerkiksi sosiaalialan työyhteisöjen, palveluprosessien ja osaamisen kehittäminen. Tutkimustamme huomasimme esimerkiksi lapsen vähäisen osallisuuden hoito- ja kasva-

tussuunnitelmaprosessissa. Sosionomin (AMK) kehittämisosaaminen näkyi tutkimuksessamme vahvasti, kun toteutimme käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja tuotimme uutta tietoa lastenkotien käytettäväksi. (Sosiaaliportti 2012)

Sosionomin (AMK) yhteiskuntaosaaminen näkyy muun muassa yksilöiden osallisuuden tukemisena. Sosionomin (AMK) asiakastyöosaaminen puolestaan ilmenee yhteistyö- ja vuorovaikutussuhteen luomisena asiakkaan kanssa tämän osallisuutta tukien. Osallisuus on tutkimuksemme pääaihe ja lastensuojelutyössä tärkeä teema, jonka toteutumista edistää esimerkiksi lastensuojelulaki. Sosionomin (AMK) asiakastyöosaamista ovat myös asiakkaan tarpeiden ymmärtäminen, tavoitteellinen ohjaaminen ja asiakkaan voimaannuttaminen. Tavoitteellinen ohjaustyö ja asiakkaan voimaannuttaminen näkyvät muun muassa lapsen ja nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tehdessä. (Sosiaaliportti 2012)

Mielestämme tutkimuksen tekeminen oli opettavaista ja molemmat lastenkodit ottivat tutkimuksen positiivisesti vastaan. Osallisuuden tutkiminen koettiin molemmissa lastenkodeissa tärkeäksi asiaksi. Lisäksi saimme omaan työhömmemme paljon uutta ja arvokasta tietoa.

LÄHTEET

- Carlsson S., 2012. Ainutkertainen lapsuuteni. Lasten kokemuksia osallisuudesta Kaarinan SOS-lapsikylässä. Diak Länsi
- Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino OY
- Francis M. & Lorenzo R. 2002. Seven realms of children's participation, Viitattu 12.1.2014 saatavissa myös: http://anibal.gyte.edu.tr/hebe/AbIDrive/75184090/w/Storage/326_2010_2_523_75184090/Downloads/childrenparticipation.pdf
- Hirsijärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Keuruu: Tammi
- Hirsijärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hotari, K-E., Oranen M., Pösö, T. 2009 Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksesta Lastensuojelun ytimissä, 117–133. Helsinki: Yliopistopaino Oy
- Kouvonen, P. 2011. Lasten osallistuminen ammatillisten perhekotien sääntelykäytäntönä.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Louhela, A. 2014. Nuorten osallisuus Vihnukselan lastenkodissa. Kokemuksia nuorten näkökulmasta. Vaasan ammattikorkeakoulu.
- Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksesta Näyn ja kuulun, Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Niemistö, R. 2000. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Tampere: Tammer-Paino
- Nurmi, S., Rantala, K. 2011. Näyn ja kuulun, Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liitto ry Raportti 7. Helsinki: Multiprint
- Osala, M. 2013. Lapsen osallisuuden tukeminen lastensuojeluyksikön arjessa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- Perustuslaki 11.6.1999/731
- Ruusuvuori, J. Nikander, P. Hyvärinen, M. 2010 Haastattelun analyysi. 1.painos. Osuuskunta Vastapaino.
- Saastamoinen K. 2014. Sijaishuolto ja rajoitustoimenpiteet -koulutusmateriaali.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing OY
- Shier, H. 2001 Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. Children & Society. Viitattu 9.1.2014. Saatavissa myös: http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2005. Selvityksiä 2006:35. Saatavissa myös: http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101293&name=DLFE-8415.pdf

Sosiaaliportti, Oranen, M. 2013. Lasten osallisuus. Viitattu 8.1.2014. Lastensuojelun käsikirja > Työprosessi > Lasten osallisuus

Sosiaaliportti. 2012. ECTS-Kompetenssit. Viitattu 26.4.2014. Sosiaaliportti.fi > Sosiaaliala ammattikorkeakouluissa - Sosionomi (AMK) -tutkinto - ECTS -kompetenssit

Sosiaaliportti. 2012. Tervetuloa Lastensuojelun edunvalvonta -sivuille! Viitattu 16.4.2014. Sosiaaliportti > Lastensuojelun edunvalvonta.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro OY

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2014. Mitä osallisuus on? Viitattu 8.1.2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos > Työn tueksi > Periaatteet > Osallisuus

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.

Tilastokeskus, 2011. Liitetaulukko 1. Perheväestö ja perheen keskokoko 1950-2010. Viitattu 24.3.2014. Tilastokeskus Etusivu > Tilastot > Väestö > Perheet > 2010 > Vuosikatsaus > Liitetaulukko 1. Perheväestö ja perheen keskokoko 1950–2010

Tilastokeskus, Virsta, 2014. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot. Viitattu 23.3.2014. Tilastokeskus.fi > Virsta > Tietoteoreettiset lähtökohdat > Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7., uudostettu painos. Vantaa: Hansaprint Oy

Turun kaupunki, 2013. Lastensuojelun sijaishuolto. Viitattu 19.12.2013 Turku.fi > Perhe- ja sosiaalipalvelut > Perhepalvelut > Lastensuojelu > Lastensuojelun sijaishuolto.

Valvira, 2013. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. Viitattu 12.1.2014. Valvira.fi > Ohjaus ja valvonta > Valvontaohjelmat > Sosiaali- ja terveydenhuolto > Lasten hoito ja kasvatus

Yhdistyneet kansakunnat, 1989. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 9.1.2014

Tietoa tutkimuksesta

Hei,

olemme Turun Ammattikorkeakoulun kolmannen vuoden sosionomi-opiskelijoita. Teemme opinnäytetyönä tutkimusta lasten ja nuorten osallisuudesta lastenkodin arjessa.

Osallisuus on tapa osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Se rakentuu oikeudesta saada tietoa itseään koskevista päätöksistä, suunnitelmista, toimenpiteistä sekä ratkaisuksista ja niihin liittyvistä perusteluista. Lisäksi osallisuuteen liittyy mahdollisuus ilmaista mielipiteensä.

Toteutamme tutkimuksen haastattelemalla lapsia lastenkokouksen yhteydessä. Tätä varten tarvitsemme lapsen huoltajalta suostumuksen lapsen osallistumisesta. Myös lapsilta kysytään suostumus ja halukkuus osallistua haastatteluun.

Lasten haastattelun tarkoituksena on, että lastenkotien työntekijät saisivat tietoa siitä, miten lapset kokevat voivansa osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Kaikki aineisto käsitellään luottamuksellisesti, eikä yksittäisiä henkilöitä voida opinnäytetyöstä tunnistaa.

Lisätietoa opinnäytetyöstä voitte kysyä sähköpostitse.

Yhteistyöterveisin,

Noora Oksanen, Luostarinkadun lastenkoti

noora.oksanen@turku.fi

Ellen Talve, Virusmäentien lastenkoti

ellen.talve@turku.fi

Työntekijöiden haastattelu

1. Mitä osallisuus tarkoittaa?
2. Mitä lapset saavat itse päättää lastenkodissa?
3. Mitä lapset eivät itse saa päättää lastenkodissa?
4. Mitä lasten tulisi mielestäsi saada päättää (mutta eivät nyt saa) lastenkodissa?
5. Miten osallisuus mielestäsi toteutuu lastenkodin arjessa? (arvio toteutumisesta + perustelut)
6. Miten lapsen osallisuus näkyy omahoitajuussuhteessa?
7. Mitä osallistavia menetelmiä lastenkodissa käytetään?
8. Miten paljon lapsen osallisuus näkyy hoito- ja kasvatussuunnitelmassa? (miten lapsi vaikuttaa sen tekemisessä: mielipide, päätökset, kuulluksi tuleminen)
9. Onko lapsilla mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta?

Lasten haastattelulomake

MITÄ SAAT PÄÄTTÄÄ ITSE?

MITÄ ET SAA PÄÄTTÄÄ ITSE?

MITÄ HALUAISIT PÄÄTTÄÄ ITSE?

